

1776

BIBLIOTECA SOCIETĂȚII
„STEAU

UN APĂRĂTOR AL SĂRACILOR

„DOMNUL TUDOR“

DIN

VLĂDIMIRI

(C. 1780—1821)

BCU Central University Library Cluj

N. IORGA

BCU Cluj-Napoca

RBCFG201501579

BUCUREȘTI

Instlt. de Arte Grafice „CAROL GÖBL“ S-r Ioan St. Rasideseu
16, STRADA DOAMNEI, 16

1906.

17.936

P R E F A Ț Ă

Printre oamenii cari au avut o înrîurire asupra celorlalți, unii par anume veniți pe lume pentru aceasta. Se nasc în împrejurări prielnice, primesc o creștere potrivită pentru a cunoaște greul meșteșug de a stăpâni pe alții și de a întoarce vremurile din calea lor; din toate părțile ei întâmpină sprijin în cercările lor de a face bine. În asemenea împrejurări un suflet cu adevărat mare și o inimă pe deplin bună pot să-și reverse asupra țării și neamului lor toate binefacerile. De aceștia sunt însă numai foarte puțini. Norocul și îngrijirea cea mare se îndreaptă mai adese ori către aceia pe cari firea a uitat să-i înzestreze cu acele însușiri neobișnuite, cu acele aripi largi pe cari trebuie să le vadă oamenii la acel ce li se înfățișează ca un călăuz, pentru a se ho-

lui e cea bună, că în ea zace folosul și dela
dânsa pleacă lumina, că el e călăuzul. Dar
nimeni nu-l învățase a merge pe drumurile pră-
păstuite și niciodată el însuși nu străbătuse
căile primejdiei. A mers totuși un timp gâcind,
prin darul lui deosebit, pe care nu-l încercase
și nu-l desăvârșise. Unele râpi au fost trecute,
unele răspintii deslușite, unele vaduri aflate.
Dar, la urmă, necunoștința și nepregătirea l-au
zvărlit în genune, și el a căzut cel dintâiu, cru-
tând prin aceasta peirea multora. Iar în durerea
morții el a zărit în sfârșit, aproape sau de-
parte, ținta, și a trecut aiurea cu mângâierea
că o parte din cale a fost totuși făcută și că
drumetii vor ajunge, fie și cu un călăuz de
toate zilele.

Cu toți trei, oamenii înaintează, și față de
ei toți lumea e datoare: celui dintâiu însă
ea-i dă numai o recunoștință a gândului, cel
de-al doilea are, pentru muna sa multă și
grea, și dreptul la o mișcare de iubire a inimii.
Iar cel de-al treilea poate cere o lacrimă caldă.

Această e datoria neamului nostru de as-
tăzi față de bietul boerinaș țăran, față de os-
așul umil care a vrut să întemeieze ceva ro-

*mănesc în vremuri grele, când străinul ne apăsă
și ca tiran vechiu și ca liberator nou, și care
a încercat, după însușirile, după luminile
putința lui, a da «obștii Țerii-Românești»
țină fericire.*

Martie 1906.

CARTEA I.

ÎNCEPUTURILE LUI TUDOR.

CAP. I.

Părinții și satul.

În sătulețul Prejna, din județul oltean de munte al Mehedinților, în plaiul Cloșanilor, se află o biserică făcută la începutul veacului al XIX-lea de Teodor Slugerul, care era să fie «Domnul Tudor» al țeranilor din 1821. Biserica aceasta închinată Maicei Domnului, a fost clădită de dânsul pentru pomenirea neamului său, care și va fi avut obârșia din acel sat.

Acest neam era una din multele ramuri ale moșnenimii din aceste părți. Călugări și chiar doi arhieri se întâlneau într'însul. Niciodată el nu s'a putut ridica însă la o însemnătate statornică, și cei mai mulți dintre acei ce l-au

alcătuit și-au petrecut viața în căsuța de țară, stăpânind o moșioară îngustă, petec rupt din cine știe ce mare stăpânire ostășească din timpuri.

Dela o vreme, unii din ei se strămutaseră, prin cumpărături de pământ sau prin căsătorie, în Gorj, și anume în satul Vlădimiri, al urmașilor unui vechiu Vlădimir ce se așezase cel d'intîiu pe acele locuri, care au fost de aici înainte ale Vlădimireștilor, urmașii săi. Aici, într'una din acele case de lemn întunecoase, mici și cu coperișul mare țuguiat, așa cum se vede până astăzi, trăiau și doi gospodari strîmtorați de biruri și de nevoi, Constantin și Ioana, cari nu se vor fi gândit nici odată, în grija hranei din fiecare zi, că numele lor vor fi însemnate pe paginile cărturarilor pentru fiul ce se născuse dintr'înșii și care nici el nu părea merit pentru altă viață decât aceea ce se ducea din tată în fiu pe acel colț de plaiu sărac.

Constantin a murit înaintea mamei lui Teodor, care petrecea încă în casa orânduită de dînsa, la 1808, când fiul acesta, înaintat acuma în lume, îi lăsa, pentru câte zile-i mai

erau încă date, moșia, viile și zidirile ce avea el acolo la Vlădimiri.

Ei mai aveau un fecior, pe care-l botezaseră cu străvechiul nume de Papa, adecă Pavel pe care-l purtă și tatăl lui Constantin-Vodă Brâncoveanu.

Papa Vladimirescu a fost și el în rândurile boierinașilor, ajungând să fie numit Vistierul Papa, adecă un Vistiernicel din cei mai mărunți. Papa fu vătaf al plaiului Mantelui din Mehedinți, la 1815. El se căsători târziu, abia în 1820, făcând nunta în Vlădimir chiar, cu o fată din sat, anume Bălașa, din vre-o casă de moșnean, *de boier*, zice ea. Cei doi soți răiră în liniște, la gospodărie bună, cu slugi, mai puțin de două luni. Apoi veni marea preschimbare din 1821, pusă la cale de fiul cel mai mare al bătrânilor Constantin și Ioana. Fratele său îl făcu ispravnic al Gorjului, și el stătù în această slujbă abia o lună de zile. Papa avù și el un amestec în mișcarea norodului: deci aceasta se află și nu căpătă iertare. După așezarea Turcilor în țară, Vistierul din Vlădimiri porni, pentru a înlătură bănuiala, «singur de capul lui», înaintea «Măriei Sale» Silihdarulu

ce stătea în Târgu-Jiului. De acolo-l porniră spre Vidin, unde, pentru totdeauna, i se perdù urma. Oamenii ziceau că a fost ucis acolo. Nevastă-sa, care n'avuse vreme să-i «știe nici binele nici răul», fu pârâtă, pentru jafurile ce le-ar fi făcut Papa, de un preot, de neamul Săuleștilor, al Purcarilor, de Logofătul Costachi Negreanu și de un Frumușan, Lăudat. Ispravnicul cel nou, Stolnicul Dinu Bălțeanu, veni la Vlădimiri; se dădù năvală asupra casei, bătându-se slugile, luându-se averea unui soț ca și a celuilalt: «boi, vaci, cai, haine, cazane, harămuri, rămători, capre», și peste puțin auzim pe biata nevastă tânără jăluindu-se în aceste cuvinte cari sunt cele din urmă ce lă-muresc asupra acestei căsnicii sfărâmate de cutremurul vremurilor: «De acolo, l-au pornit la vale, auzind că s'au dus la Dii: nu știu, mort e sau viu, și eu port năcazuri, care, la casa părinților mei, nu am pățimit.»

Bălașa avuse un copil după peirea lui Papa. În 1824, ea se tânguie de sărăcia ce-a ajuns-o, fiind «răbdătoare de toate» și, pe lângă acest blestem, «cu un copilaș mic pe ușile altora». Acest copil fusese botezat Ioan, și el trăi până

ce stătea în Târgu-Jiului. De acolo-l porniră spre Vidin, unde, pentru totdeauna, i se perdù urma. Oamenii ziceau că a fost ucis acolo. Nevastă-sa, care n'avuse vreme să-i «știe nici binele nici răul», fu pârâtă, pentru jafurile ce le-ar fi făcut Papa, de un preot, de neamul Săuleștilor, al Pucărilor, de Logofătul Costachi Negreanu și de un Frumușan, Lăudat. Ispravnicul cel nou, Stolnicul Dinu Bălțeanu, veni la Vlădimiri; se dădù năvală asupra casei, bătându-se slugile, luându-se averea unui soț ca și a celuilalt: «boi, vaci, cai, haine, cazane, harămuri, rămători, capre», și peste puțin auzim pe biata nevăastă tânără jăluindu-se în aceste cuvinte cari sunt cele din urmă ce lămuresc asupra acestei căsnicii sfărâmate de cutremurul vremurilor: «De acolo, l-au pornit la vale, auzind că s'au dus la Dii: nu știu, mort e sau viu, și eu port năcazuri, care, la casa părinților mei, nu am pătitit.»

Bălașa avuse un copil după peirea lui Papa. În 1824, ea se tânguie de sărăcia ce-a ajuns-o, fiind «răbdătoare de toate» și, pe lângă acest blestem, «cu un copilaș mic pe ușile altora». Acest copil fusese botezat Ioan, și el trăi până

Erà singurul mijloc, de alminterea, prin care un om din popor putea să ajungă în slujbele acelea cari erau deschise numai pentru odraslele boierimii mari și mici. A îndurat ocările, bătăile, a încercat ispitele și a gustat răzvrătirile acelea cari dădeau altor tineri veniți din sate un suflet zdrențuit, de lingușitor al celor mari, care, la rândul său, își răstoarce asupra celor mici. Oțelul acestui suflet deosebit s'a călit numai prin aceste dureroase și umilitoare atingeri cu o lume rea și stricată. N'a grămădit ură asupra oamenilor, n'a cules învățături de viclenie, ci s'a învrăjbit pe toată viața cu împrejurările veacului său. Și-a pus pe inimă o platoșă neștrăbătută, și-a măsurat cuvântul, rar și mușcător, și-a înfrânat purtările, și numai în ochii crunți și reci, supt sprincenele dese, se ascundea vechea mânie îngrămădită, amarul unui traiu strivit. Amintirea bătrânilor știe despre o fugă la Turcii din Ada-Calè, ostrovul dunărean din fața Vârciorovei, fugă pricinuită de uneltiri femeiești, apoi de drumuri prin Ardeal, ba unii zic, ceeace nu e de crezut, până la Pesta chiar, pentru vinderea porcilor boierului (care, ca și alți boieri olteni, chiar din cei mai mari și bogați,

ca Dumitrache, tatăl lui Vodă Știrbei și lui Vodă Bibescu, făcea acest negoț de îmbogățire) și de alte îndeletniciri ca acestea, cari l-au pus în legătură cu lumea străină de peste hotare.

Și pe acea vreme ca și altă dată, acel pământ oltean al celor cinci județe era mult mai amestecat în mișcarea mărfurilor, în schimbul înrîurilor decât Țara-Românească. De o parte, era Banatul austriac, plin de catane, locuit, în altfel de sate decât ale noastre, de coloniști înzestrați cu privilegii: Șvabi, Sârbi, Bulgari din Vinga. De alta, era Ardealul, prin trecătorile dela Vâlcea și mai ales dela Căineni, ale căruias e strecurau zi de zi turmele, cetele de porci îngrășați, boccelele de lână, de mițe, cumpărate de la ciobanii noștri, precum și mărfurile de tot felul ale țerilor cu fabrici; Grecii din Companie, Bulgarii, Români alipiți pe lângă dânșii, Ungurenii cărauși străbăteau pretutindeni, până în cele mai depărtate din cătunele munților, tocmind strămăturile, pieile, cătând poiene pentru îngrășatul porcilor, ducând

bani, vești și gânduri până la săteanul cel mai depărtat de târguri și de orașe.

De peste Dunăre, apoi, sosiau, pentru bună înțelegere negustorească și cu prietenie de afaceri, Turcii dela Diu (Vidin), dela Cladova, dela Rahova, oamenii Agalelor care se țineau în mare parte cu vânzarea produselor de pe malul drept al apei; sosiau la bălciurile noastre sau la acei mușterii de peste munte, cari ajungeau până la dânșii prin această Oltenie.

În sfârșit, sub stăpânirea acestor Turci, cari cruțau pe supușii lor mai bine decât cum puteau cruța Domnii dela noi pe birnicii țerii, trăia o țărănime a Sârbilor și Bulgarilor destul de întărită și care avea și târguri bune, de unde veniau și negustori prin Craiova noastră, așezându-se pentru totdeauna aici.

Mulți dintre «jupânii» craioveni cei mai bogați și mai bine văzuți, erau, în adevăr, strămutați, precum îi arată și numele, din părțile sârbești.

CAP. II.

Tudor ostaș la Ruși.

Oltenia erà și o țară de războiu, de veșnică «răzmeriță», ce se revărsă, la câțiva ani numai dela un capăt al ei până la celălalt.

Tudor s'a născut după 1770, se pare, și înainte de 1780. In copilăria lui, războiul dintre Turci și Austriaci a atins și județele de peste Olt. Mavrogheni, Domnul de atunci, un om focos și foarte încrezut, cu însușiri de vitejie și îndrăzneală ce nu se pot tăgădui, înțelegea să se lupte frumos, oștășește cu Nemții, de cari n'avea nici o frică. S'a întărit deci mănăstirea Coziei, cu vechile ziduri dărăpănate. S'au făcut catane după obiceiul dușmanului, și oamenii domnești umblau prin satele dela munte și de spre Dunăre, căutând până la 500 de ostași cari aveau să primească leafă de cinci lei pe lună. Un roiu de *volintiri* se răspândi deci dela granița Banatului până în Olt, prădând pe cei de acasă în loc să se gătească de luptă cu străinul.

Veniră apoi prin Turnu-Roșu soldații Impă-
Domnul Tudor din Vlădimiri.—N. Iorga. 2

ratului creștin, cari luară în stăpânire toată țara, puind în Craiova Caimacamul lor, pe bătrânul Hagi Stan Jianu. Craiova, unde petrecea atunci Tudor, învățând scrisoare iute și bună, pentru zapise și condici, eră plină, în Novembre 1789, de «Nemți», cari stăteau câte 10—12 într'o casă și se încălzeau cu lemnele gardurilor orașului. Toată boierimea se dăduse cu creștinii, și năvălitorii putură să puie în Divanul lor de ocupație oameni de însemnătatea tânărului Barbu Știrbei, a lui Stan și Ghiță, feciorii Jianului, a bătrînului Brăiloiu și a lui Corniță, ruda sa, a Glogoveanului, la care Tudor și-a făcut, se spune, anii de «ciocoiu» și logofetel.

Volintirii se scriau acum la Nemți și luptau în marginea Dunării alături cu husarii unguri, cu Românii ungureni și cu Germanii bântuiți de lungoare în umezeala nesănătoasă a bălților. Cetele lor, sub căpitanul Stoian, ajunseră chiar până la Smârdanul vitejiei noastre viitoare și la râul Timocului, de unde fură răspinse în vara lui 1790. Se aduceau în Craiova robi și tunuri; toată lumea eră pentru creștinătate, și, la vestea că a căzut Ostrovul, negustorul

Tudoran Mihail se rugă lui Dumnezeu să se întâmple tot așa cu Diul cel temut. Pentru toți, «ai noștri» erau oamenii generalului din Craiova, iar Turcii erau dușmanii. Eră numai o credință în izbânda «armadiilor Impăraților creștinești» și numai o nădejde că nici odată nu ne vom mai întoarce sub stăpânirea păgânilor. Pacea din 1791, cerută de împrejurarile din Europa apusană, fu judecată cu asprime ca o «semfonie ⁽¹⁾ oarbă» care ne jertfea iarăși Turcilor.

Cetele neorânduite pe cari Turcii le întrebuințaseră împotriva Austriacilor nu se liniștiră după încheierea păcii, ci trecură sub poava cutezătorului Pașă de Vidin, Pazvantoglu. Acesta-și croi ca un fel de stăpânire deosebită în acest colț sârbesc al Impărăției, luându-și în ajutor pentru luptă și jaf pe acești voluntiri ai Turcimii, Cârjaliii. Cetatea cea mare din coastele Olteniei ajunse astfel un strașnic cuib de hoți, de cari n'avea liniște întregul mal românesc al Dunării. Satele trebuiau să

(¹) Înțelegere.

fugă sau să se înțeleagă cu acești vecini nemiloși.

Ba chiar, după câțeva trecere de vreme, Dienii pătruseră până departe în țară, cuprinzând în limbi de foc un județ după celalt. În 1800, toamna, Pazvangiii—căci așa li se zicea oamenilor lui Pazvan—nimiciră mai cu totul Craiova, pe care o părăsiseră locuitorii, între cari se află pe atunci și tânărul logofețel din Vlădimiri. Turcii credincioși Sultanului cari veniseră, dragă Doamne, pentru a gonii pe răsculați, îi cruțară după puțină și se înfruptară alătura cu dânșii la jaful bogatului oraș. Scrisori din acele zile de nenorocire vorbesc duios de «arderea Craiovei cea cumplită, care n'are nimeni a o jeli, de negustori prădați și de jupânese batjocurite de păgâni». «Orașul nostru», strigă altul, într'un răvaș dela 19 Ianuar 1801, «orașul nostru și ticăloasa Craiovă, care se împodobise cu case mari și bolte frumoase, astăzi este pulbere și cenușă. Din tot târgul Craiovei, cât îl și știi dumneata, cruciș și curmeziș s'au făcut cenușă; numai zidurile stau negre.» Scăpară doar casele boierilor celor mari: a

Brăiloilor, a Glogoveanului celui bătrân, a anului, a Prâșcoveanului, care umblase după Domnie, a lui Știrbei și Geanoglu. Bisericile avură în parte aceeași soartă. Vodă Alexandru Moruzi, un Domn bun, plecase din București prea târziu pentru ca să poată împiedeca peirea celui de-al doilea oraș din stăpânirea sa. Abia în Martie 1801 se întoarseră orașenii, după ce Domnul scăpase țara și de «hoții ce umblă fără de rânduială, ce se numeau ostași împărătești», deși o parte dintre acești Turci rămaseră și mai departe, ca și cum ar fi spre pază, dar, de fapt, «luând leafă și mâncând geaba»: în Craiova chiar se așezase un Pașă, ca ocârmuitor al tuturor celor cinci județe oltene.

Peste doi ani însă, în primăvara anului 1802, Tudor fiind tot în Craiova, care se ridică pe încetul din dărâmturile ei, cârjaliii se aruncă pe neașteptate asupra bâlciului dela Clenov, pe malul Dunării. Satul era plin de lume, țărani, negustori și boieri, cari nici prin vis nu visase blestemul ce era să cadă năprasnic asupra lor. Pe urma fugarilor se luară oamenii

lui Pazvan, cari se ținură de dâșii până la Târgu-Jiului chiar, de unde bieții oameni fură siliți să apuce drumul Vâlcanului, care ducea în Ardeal. Se văzură rătăcind prin păduri și munți, cu groaza morții în spate, «cocoane îmbrăcate cu zăvelci și cu șube românești, călări pe cai, cu copii cu tot». Hoții cei mai cruzi ce au călcat vre-odată aceste locuri nu erau obișnuiți să cruțe pe nimeni : cei mai cu noroc își lăsau încă nasul și urechile sub sabie. Și viitorul Vodă Știrbei, pe atunci un copilăș în casa tatălui său, Bibescul cel mare, era printre acești fugari spre granița nemțească. Pazvangiii și «Turcii împărătești», cari se făceau a-i urmări, ajunseră și până la Ocnele Mari, la Râmnicul Vâlcii, părăsite de oricine putea să se adăpostească aiurea. În acest timp, urmașul lui Vodă Moruzi, nemernicul bătrân Mihalachi Suțu, își lua, de frică prostească, tălpășița în Ardeal și trăgea după el mai toți Bucureștii îngroziți, fără ca un singur Turc să fi plecat într'adevăr asupra orașului. Prădătorii Olteniei, după ce-o încunjuraseră toată într'o sălbatecă raită, se lăsară apoi încet, cu

foată siguranța, pe malul Oltului, ducându-și
acasă blestemata agonisită.

Urmară câțiva ani, foarte puțini, de liniște.
Și nici aceea nu era deplină. Căci din ispră-
vile semețe ale lui Pazvantoglu neascultătorul
izvorîse în chip firesc răzmerița cea mare a
Sârbilor. Apăsați și jigniți zilnic de stăpânii
lor turci, *dahii*, țăranii din satele de peste Du-
nărea Olteniei veneau în cete la «adunările
poporului», unde se numiă câte un «coman-
dir» pentru a călăuzi pe luptători; «cine poate
ține pușca», zicea porunca îndreptată către
toți locuitorii, «să vie într'o ceată de-ale noa-
stre». Cara-Gheorghe, un haiduc viclean și
crud, fu ales ca fruntașul fruntașilor, și ochii
Oltenilor noștri se îndreptau cu grijă, dar
și cu oarecare bucurie, la împrejurările ce încă
din 1800 începuseră a se desfășura peste apa
cea mare, unde un popor de mult adormit se
trezeă iarăși la viață.

Rușii înteteau focul de acolo, și omul lor
de pe Scaunul Țerii-Românești, tînărul Con-
stantin-Vodă Ipsilanti, suflă și el cât putea.
Și aceste lucruri trecură sub adâncii ochi în-

cruntați ai lui Tudor, întemnițat încă în cio-coia lui umilitoare. Rușii se dădură pe față curând, și în cele din urmă zile din anul 1806 oștile lor treceau granița Nistrului și se revărsau apoi asupra întregului pământ românesc, până la Dunăre.

Una din pricinile războiului nou fusese mazilirea lui Constantin Ipsilanti. Indată după fuga acestui Domn, care nu așteptă să-i vie călăii Turci, *muhafizul*, comandantul din cetatea Vidinului, intră la Craiova din porunca lui Pazvantoglu și puse mâna pe Caimacamul ipsilăntesc, Caliarh, precum și pe boierii Dumitrachi Bibescu și Corniță Brăiloiul. Peste câte va luni însă, în Decembrie, Rușii intrau în București, gonind oastea turcească ce sosise de curînd acolo. Cu dânșii se întorcea și Ipsilanti.

Încă din Octombrie 1806, plecară toți Turcii din Craiova și din Râmnic, cei rămași de mult, pentru a păzi de spre partea lui Pazvantoglu, ca și cei ce veniseră în urmă, de când cu mazilia lui Ipsilanti. În cel d'întăiu oraș, părăsit de negustori și de boieri, pentru frica de cele ce se puteau întâmpla, rămăseseră numai Caimacamul și Corniță Brăiloiul, prinșii de odinioară ai Tur-

cilor, dar și ei chiar gata de fugă, «călări pe cai». Se credea că Pazvangiilor ar putea să innoiască strașnica lor ispravă din 1802. Intrarea Rușilor cu generalul Isaiov fu o ușurare pentru toată lumea. Acest general de Cazaci era un om cruțător și bun, despre care povestitorul întâmplărilor muntene și oltene din acest timp, Dionisie Eclisiarhul, putea scrie că «se făcuse cu bunătățile lui în Craiova ca un pământean.»

Cărmuirea toată era sub poruncile lui, și Constantin-Vodă numise, îndată după întoarcerea sa, o mulțime de slujbași noi pe la județe. Între aceștia era și Tudor, pe care lumea îl cunoștea sub numele, nedesmierdat, de Teodor sau sub acela, împodobit și îndulcit pe grecește, pe boierește, de Tudorachi. El fusese cinstit mai înainte, de bună samă tot de Ipsilanti, cu boieria, de tot mică, a Comisiei a doua, de care nu era legată, pentru cei mai mulți Comiși de aceștia, nici un fel de sarcină, căci boieriile ajunseseră a fi numai titluri zădarnice, un fel de decorații date și cui plătia sau cui se dedea bine pe lângă un boier puternic la curte. Acuma Comisul Teo-

dorachi Vladimirescu e pus vătaf la plaiul Muntelui-de-sus, în județul Mehedinți. El avea grija pasurilor, a liniștei pe plaiuri, a străngerii birurilor, a găsirii poclonului de șoimi pentru Împărăție și a pregătirii vânatului pentru oșpețele lui Vodă; putea judeca pentru furturi mărunte, «pricini de vite mici», și-i era îngăduit a bate cu bățul pe vinovați, dar numai până la douăzeci, treizeci de lovituri. Avea, în schimb, zile de clacă: una pe an de la fie-ce locuitor, la casa lui, «un miel mic» primăvara, de la Mocanii veniți cu turmele, cari-i dădeau și câte «un caș de stână». Toate sarcinile ce apăsau pe alți locuitori, podvezi de poștă și cărături, «angarii», pocloane îi erau iertate. Vătășei și pârcălabii atârnav de dînsul. Dacă s'ar fi purtat rău, și pe dînsul îl așteptă însă «bătaia cu alaiu», adică cu purtare prin oraș, după vechea datină, toiagul și ocna. Așa zice porunca domnească din 20 Dechemvrie 1806.

Dar Tudor își află în curând un alt rost, unde se va fi dus și cu o parte din plăiașii muntelui, din pandurii păzitori împotriva ho-

ților, cari-i erau supuși lui ca vătaf. Isaiov nu făcea războiul în stil mare, ci mai mult *cercă* pe Turcii dunăreni, al căror puternic stăpânitor, Pazvantoglu, murise tocmai atunci, în lupte mărunte. Pentru a le purta, el făcù același lucru ca și Austriacii din 1780, chemând sub arme voluntari dintre țeranii noștri. Data aceasta însă, se strânseseră mai mult panduri, cari aveau unelte de luptă și oarecare deprindere în mânia lor, oarecare simț de disciplină.

Încă din iarnă, negustorii se plâneau că nu mai e de trăit din pricina pandurilor cari năpădiseră toate drumurile, jefuind pe oricine, fără ca vătaful de Caimacam din Craiova să-i poată împiedeca. Peste câteva săptămâni însă, Turcii se așezau în oraș, unde se întâlnesc încă în luna lui Martie 1807, veniți, firește, dela Vidin. Dar, când ei zboară, Isaiov nu lasă fără lucru pe panduri. Acești ajutători români ai oștilor rusești căpătară însă o organizare aproape militărească, luată după aceea pe care și-o dăduseră Sârbii în lupta lor pentru neatârnavă. Se cerea un fel de Cara-Gheorghe, un comandir sigur, viteaz, aspru în ținerea de rânduală și în pedepsirea trădătorilor sau nesupușilor.

După anumite dovezi ce dădù Tudor, se căpătă încredințarea că el ar putea să fie acel om. «Comandirul» luptă cu flăcăii lui la Rahova și la Fetislam așa de frumos, încât se făcù vrednic de sabia de ofițer sau de *parucic* (locotenent) și de o decorație împărătească.

Culegând pradă între Turci, Tudor ajunse un om cu oarecare avere. El aveà acareturi în Cerneți, o moară în câmpul Severinului, alta la Pleșuva, moșii la munte și vii în mai multe locuri; în Cerneți, unde înțelegea să locuiască de acum înainte, el își făcuse și case de zid, cari s'au risipit ca mai toate cele ce împodobeau odată acest orășel însemnat și reședință de județ. În 1808 îl vedem cumpărând de pe la moșneni și ridicând biserica lui în Prejna, unde și până astăzi i se vede pe o scândură chipul ctitoricesc, cu căciula lătită spre vârful acoperit cu postav roșu, cu mantia roșie blănită și aurită pe margini, peste veșmântul de pe dedesupt verde, cu meși roșii auriti în papucii galbeni, și cu sabia împărătească a Rușilor prinsă în cingătoare ostășească roșie, cu dungi de fir, pe când pi-

sania de sus zice: «Biv vel Sulgeri Teodoru, Cumandir».

«Comanda» lui Tudor ținu până în 1811, când el iertă pe unul din pandurii ce nu-i păstrasera credință, ci-l amestecase în pări pe la cei mari. Iși făcuse căpitani cari-l ajutau, precum par să fie și aceia pe cari și-i pune în 1812, când aveà de gând să lase țara părăsită de Ruși și să se adăpostească, de sigur cu rangul ce câștigase, în țara Impăratului: Constantin Furtună, Ioniță Burileanu, vărul său (1), și Grigore Ciocăzan.

Central University Library Cluj

Ca multor altora, trecutul i-a fost iertat însă și lui Tudor la încheierea păcii dela București, care aduse principatele noastre iarăși în stăpânirea turcească. «Comandirul» de odinioară, care hotărâ asupra vieții atâtor oameni, căzù însă iarăși în rândurile din urmă ale boierimii dintr'un capăt uitat al țerii. Vodă Carageà, cel mai lacom și necruțător dintre Greci, fu acela care miluì și pe Tudor cu un titlu de

(1) Un Burileanu făcu în 1846 un complot împotriva lui Vodă Bibescu.

Sluger, ce nu-i dădea însă, bine înțeles, nici un fel de îndatoriri. Când el însuși, când frațele său Papa sau Pavel sunt vătafi de plaiu în Munte. Făcea și el negoț de porci, de piei, și ducea întru toate viața obișnuită a celor de treapta sa. Măsură moșii, ca mulți alți boierinași, și se judecă, întâmplător, la Divan cu acei cari fusese păgubiți altă dată de pandurii săi. Încă spre sfârșitul anului 1820, el își căută în liniște de micile afaceri. Prin gând nu i-ar fi trecut hursuzului mazil dela Cerneți, nemulțămît totdeauna cu oamenii și cu lucrurile, că, nu mai departe, peste câteva luni el va fi stăpânul țerii întregi, că boierimea va tremura înaintea lui, că oastea-i oltenească va păzi și pe părintele Mitropolitul, că el va vorbi, ca o căpetenie altei căpetenii, către trufașa beizadea a lui Ipsilanti, care era și un general al Împăratului pravoslavnic, că va spune Turcilor dunăreni, ba chiar Porții Tarigradului, care e durerea și dorința unui neam nenorocit, și că tot atunci îi va fi sfârșitul.

CARTEA II-a.
«DOMNUL TUDOR».

CAP. I.

Izbucnirea răscoalei.

Pe atunci Grecii făceau pregătiri mari pentru o răscoală care trebuia să-i scape de sub stăpânirea turcească și să înalțe o țară slobodă a neamului lor. Pentru acest mare scop se înțeleseseră între sine, une ori cu strașnice jurăminte, negustorii cei bogați, Domnii și boierii din București și Iași, clericii din toate părțile, dascălii școlilor înalte, diplomații și ofițerii din slujba Rusiei, ca și căpeteniile de haiduci din Morèa și alte părți locuite de Greci. La Curtea rusească erau mulți cari vedeau cu plăcere și sprijineau puternic aceste uneltiri ale «tovărășiei» sau «eteriei» pentru răscoală.

Chiar Împărăteasa lui Alexandru I-iu ştia despre aceste planuri şi lăudă pe iscoditorii lor. De oarece în multe părţi din Răsărit consulii Rusiei erau Greci, aceştia nu puteau face alta decât să ajute şi în această privinţă pe ai lor. Aşa au fost Pisanis, dela Iaşi, iar la Bucureşti a tot-puternicul Pinis şi dragomanul său Gheorghe Leventis, zis Cârnu, din Pelopones. Căpetenia a cărui nume şi-l şopteau la ureche cunoscătorii «gândului celui mare», era un fiu de Domn grec din ţerile noastre şi un general rus care-şi pierduse o mână în luptele cele mari ale lui Alexandru I-iu împotriva lui Napoleon; era însuşi fiul lui Constantin-Vodă Ipsilanti şi al unei femei din neamul bine înzestrat al Văcăreştilor, Alexandru.

Se hotărî, tocmai pentru a sili pe Ruşi la un războiu cu Turcii, începerea răscoalei în ţările noastre. De altminterea, aici Grecii ar fi găsit un pământ turcesc fără oaste turcească, multe oraşe primitive în cari se adăposteau atâtea negustori şi meşteri de neamul lor, o Curte ce avea în fruntea ei un Fanariot, de aceeaşi rasă, şi cuprindea apoi atâtea şi atâtea boeri greci. Pe urmă, ei ar fi avut încă dela

început la îndemână o Cărmuire din vechi întemeiată, de care ei se puteau sluji pentru a strânge hrana oștilor, pentru a găti drumurile, pentru a căpăta știrile trebuincioase despre dușmani. Eteriștii mai trăgeau nădejde că vorbele Domnilor și ale unei părți din boierime vor avea atâta înrîurire asupra țerii, încât ca să se învoiască și ea a-i ajuta pe Greci ca pe niște frați creștini și ca pe niște tovarăși îndelungați.

Să se mai ție seamă și de faptul că Ipsilanti, care nu putea trece Prutul cu o adevărată oaste, atâta timp cât Rusia nu era în războiu cu Sultanul (și nici nu putea să fie, cum vom vedea mai încolo), că Ipsilanti, va să zică, era că găsească la noi temeiul, sâmburele oștirii sale în Arnăuții cei viteji, cari încunjurau pe Domn.

Pe lângă acestea toate, Grecii se gândiau în sfârșit și la tratatele cari împiedeau pe Turci de a trece Dunărea la noi fără învoirea Rusiei, care, aceasta, judecau dânsii, nu se poate da nici într'un chip.

Domnul Moldovei era Mihai Suțu cel tânăr, un om stricat în tinerețele sale petrecute la

Constantinopol, dar care nu îngrijià tocmai rău de țara pe care o căpătase abia de doi ani de zile. Ca toți tinerii greci, el erà pentru răscoală, cu toate că vedeà bine ce trebuie să-l aștepte pe dânsul, pierderea unei dregătorii mănoase și măgulitoare pentru trufia sa. El erà deci înțeles pe deplin cu Ipsilanti și cu prințul Gheorghe Cantacuzino, din ramura Deleanu a acestui neam (fiu a lui Matei Cantacuzino și al Domniței Ralù Callimachi; rudă cu Mitropolitul Veniamin Costachi), dar așezat în Rusia, și-i așteptà numai să vie pentru a-i înfățișà Moldovenilor ca pe niște oaspeți de cinste și prielnici, ca pe niște dezrobitori.

Alexandru-Vodă Suțu, al Țerii-Românești, era un bătrân bolnăvicios, înnăcrit de o viață întreagă de tulburări și schimbări primejdioase. El ținea cu Turcii, fiindcă dela Turci atârnà rostul lui și fiindcă Turcii puteau să dea, după moartea lui apropiată, un Scaun de Domnie fiilor săi Nicolae și Gheorghe. Acestuia i s'ar fi vorbit în zadar de «patria grecească» și de scoaterea din lanțuri a neamului său.

Dacă ridicarea Grecilor a zăbovit așa de

mult, dacă s'au scos înainte și alte planuri decât acela de a se începe lupta pe pământul, mănos și bine apărat de Turci, al țărilor noastre, aceasta se datorește nesiguranței ce se avea față de Suțu cel bătrân, care putea să pârască sau să facă împotrivire.

Alexandru-Vodă se îmbolnăvi însă către sfârșitul anului 1821, de o boală de bătrânețe care trebuia să răpuie răpede trupul său slăbit. Il căută medicul consulatului răsesc, Messitz, care a trebuit să spuie dela început lui Pinis, că nu e nici o nădejde de scăpare, deși moartea poate să întârzie. În legătură cu această siguranță, se începură toate pregătirile unei răscoale apropiate.

Pinis avea pentru dânsul boierimea tânără, pe care o ametea cu vorbe mari de «libertate» și de «constituție», făgăduindu-i marea cu sarea numai pentru a o țineă într'o strînsă legătură cu el în toate lucrurile. Din clerul înalt, el nu putea să se razime pe Mitropolit, Dionisie Lupu, un Român cum se cade și un sprijinitor foarte călduros și harnic al școlilor românești. Dar, împotriva voinței lui Dionisie, el făcuse pe boieri să aleagă la moar-

cea cărturarului Vlădică de Argeș, Iosif, pe Ilarion, de neam Bulgar din Silistra, din părinți negustori bucureșteni, mai mult greciți decât trecuți la neamul nostru. Ilarion era un om hazliu, ușuratec, altfel destul de învățat pentru vremea lui; crescuse și se înălțase sub ocrotirea Mitropolitului Dosofteiu Filitis, un Grec care trăia acuma la adăpost în Brașov. În sfârșit, scopurile eteriștilor erau de mult împărtășite căpeteniilor străjii de Arnăuți din București: Iordache Olimpiotul, Farmachi și bimbașa sau colonelul Sava, un Bulgar, om de casă al lui Scarlat-Vodă Callimachi (Calimah), fost Domn moldovenesc.

Eteriștii se gândiseră a câștiga și pe Sârbi, în fruntea cărora stătea atunci urmașul lui Cara-Gheorghe, Miloș. Dar acesta nu se înduplecă nici într'un chip, nevăzând nici un temei în planurile grecești. Totuși revoluționarii aveau nevoie de un sprijin și în părțile acelea apusene, de către Vidin, Ada-Calè, Orșova. Căpitanul Iordachi se luptase și el sub steagul rusesc în anii 1807—11, alături de pandurii, și știa cât poate face Tudor. El îl pofti deci

la București, unde Slugerul mehedințean sosi sub cuvânt că are o pricină de judecată.

Aici Iordachi-i arată, de sigur, în vorbe mari și cu viclenia ce trebuia, care e planul cel mare de mântuire a creștinilor de orice neam. Va veni din Rusia beizadeaua lui Ipsilanti, cu oaste rusească și tunuri strașnice, boierimea toată se va ridica pentru cruce. Turcii vor intra ca în pământ, oștile lui Christos vor trece prin țară cu bună cruțare de frați și vor merge în depărtata țară a Grecilor ca să aducă vestea dezrobirii. Pe urmă, Românii, scăpați de Turci, se vor putea orându-i așa cum înțeleg ei.

Se pare că Tudor, ofițer rusec, purtător de decorație împărătească, a și jurat că-și va da ajutorul la acest războiu folositor, strângând iarăși în jurul său cetele pandurilor. El fu pus în legătură cu Vlădica Ilarion, care, cu aceleași mijloace de vorbe frumoase și de mari minciuni, se silii a-i lua ochii cu totul, desfășurându-i înaintea un viitor de dreptate și de omenie, bun pentru țărănimea ce suferea de pe urma unei «ciocoimi» lacome. Se făcu, se pare, tot atunci și steagul sub care trebuiau să se adune pandurii, steag care poartă, pe

lângă icoana Sfântului Gheorghe, a Treimii și stema țării, câteva stihuri stângace, ce se încheie cu data de Ianuar 1821, fără însemnare de zi.

Apoi Tudor stătù în București, așteptând ceea ce trebuia să se întâmple dintr'o zi în alta cu moartea lui Vodă.

Sfârșitul bătrânului se întâmplă poate încă din ziua de 13 Ianuar, dar câteva zile el fu ascuns de oricine, ca să se dea vreme pentru stăruințele în folosul fiului cel mai mare al răposatului. Pinis știu însă îndată că Domnul a murit, și-și luă măsurile. Pe când înștiință pe Alexandru Ipsilanti sau lăsă pe Leventis, secretariul, să-i dea de veste, consulul făcea să plece din București, încă dela 18 ale lunii, Tudor cu o ceată de vreo treizeci, patruzeci din Arnăuții lui Iordachi. În fruntea lor, stătea un Bulgar trufaș, îndărătnic și neascultător, aplecat spre schimbări și trădare, un om deprins cu ale oștirii, căci și el slujise pe Ruși, Dimitrie Macedonschi.

Atâtea cete ca acestea plecau din Capitala țării pentru urmărirea hoților de prin județe, încât lucrul nu bătù la ochi nimănui. Abia peste

vreo două trei zile se află în București de plecarea unui număr de Arnăuți spre Vâlcea, fără a se ști însă cine-i călăuzește, încotro și cu ce scop. De alminterea, cine cunoșteà printre cei mari de atunci pe bietul boierinaș oltean și cine puteà pune la îndoială gândul cu care ziceà că venise? Tudor merse deci liniștit pe sub Pitești la Ocna, unde erà vadul Oltului, și de aici la Târgu-Jiului, unde sosì la 21 Ianuarie.

Cel d'întâiu lucru ce făcù aici, în Oltenia, de care erà sigur, fu prinderea prin Arnăuții săi a unuia dintre ispravnicii Gorjului, un Otetelișan; celălalt, din neamul cel mare al Văcăreștilor, venit într'o asemenea dregătorie mărunță numai trecător, pentru «pro-copseală», erà dus prin județ după treabă. Indreptățirea erà că aceștia prădaseră poporul și că trebuia să li se ia prin urmare socotelile. Era adevărată învinuirea? De sigur că da, însă nu într'o măsură mai mare decât pentru ceilalți ispravnici și sameși. Pe neașteptate apoi, socotitorul, în numele dreptății, al ispravnicilor părăsi Târgul-Jiului și apucă spre mâ-

năstirea cea veche a Tismanei, în zidurile, încă destul de tari, ale căreia, unde se luptase trei zile, în 1631, și Matei Basarab, împotriva lui Leon-Vodă Grecul, el se închise (1). De aici el dădù, la 23, cea d'întăiu din proclamațiile, din chemările lui către pandurii țerii cari trebuiau să fie oastea lui cea mare și credincioasă.

Cel ce vorbește în acest act nu e, de sigur, omul plătit de eteriști, acela care, primind bani dela dânșii și făcându-le jurământul, înțelege să-i slujească. Dacă nu în cea d'întăiu clipă, măcar pe urmă, în acea cale de câteva zile, Tudor se gândise la ce se poate îndeplini și înțelesese ce zădarnice sunt dorințele și planurile și închipuirile acelea mari ale Grecilor. Cum se putea oare ridica cu arme țărănimea olteană pentru beizadeaua Ipsilanti și pentru Grecii cari-i erau cunoscuți ca împlinitori nemiloși ai birurilor? Și cum se putea vorbi oamenilor cu cugetul limpede și înțelept dela țară despre o căpetenie care nu ieșise la iveală

(1) Astăzi zidurile Tismanei numai samănă cu ce erau atunci: ele au fost cu totul prefăcute pe vremea Regulamentului Organic.

și de o mișcare care se ascundeă încă? El, Tudor, ca Român, ca fecior de țăran, ca boierinaș sărman, nu putea spune tovarășilor săi de viață și de suferință altceva decât aceste adevăruri de tot simple și pe înțelesul oricui: că au fost oameni răi, și Greci și Români chiar, cari au apăsât din rășputeri pe bieții săteni fără apărare, că aceasta nu e un lucru creștinesc, nici drept, și că prin urmare răul trebuie gonit cu rău, dacă nu se poate altfel. Aceasta o spune el în vorbe foarte tari și cam încurcate, pomenind de șerpi și de balauri, asemenea cu cari sunt, la vicleșug și lăcomie, «Grecii și boierii noștri, atât partea bisericească cât și politicească». Fiecare om cu suferință eră îndemnat să iea ce are cu sine: «suliți, topoare, furci, pari și ce va găsi» și să vie astfel la «adunarea pentru binele obștii», pe care el o chema sub steagul de mântuire.

Tudor luă cu sine o mulțime din aceste hârtii, pe care le scriseseră în grabă logofeții de pe lângă dînsul, și trecu pe la Baia-de-Aramă în județul vecin al Mehedinților, în părțile de sus, bine cunoscute lui, ale Muntelui,

unde oamenii îl țineau minte încă de pe când fusese vătaf, un vătaf drept și cruțător, de și temut, după cât se poate înțelege. Acolo, zi de zi, satele și pandurii alergară în jurul lui, făcându-i în scurt timp o oaste destul de însemnată, de mai multe mii de oameni.

La 28 ale aceleiași luni Ianuarie, din vre unu din satele dela munte îl auzim înfruntând aspru pe unul din ispravnicii Mehedințului, Costachi Ralet, alt boier de neam mare, ce-și luase, pentru căpătuială, isprăvnicia, pentru că acest puternic slujbaș dăduse porunci să se prindă «hoțul» de Tudor, răsărit în calea făcătorilor de rău în giubèle scumpe și în işlice mari și trimesese împotriva lui chiar o poteră, din acelea ce nu puteau prinde nici alt fel de hoți. El spune sus și tare că hoți sunt cei cari au despoiat lumea, lăsând-o «mai goală decât morții cei din mormânturi». El e, din potrivă, «cel mai bun fiu al patriei sale», care a venit fără supărarea și jăfuirea nimănui—ceia ce eră foarte adevărat, căci până atunci, spre mirarea multora, se făcuse pretutindeni plată cinstită, în bani buni—, numai pentru «marele folos obștesc». El n'are nimic cu «boierii pământeni»,

pe cari-i chiamă și acum la sfat cu dânsul, el n'are nimic cu Turcii, căci privește pe «Împăratul» ca o înfățișare a lui Dumnezeu pe pământ și nu se socoate mai mult decât o «raiă împărătească».

În acelaș timp, când scria fraților săi din sate, Tudor se îndreptase și către Poartă, el de-adreptul, în numele său și al nenorociților. Acest act e cu totul altfel alcătuit decât celelalte, și în el se poate vedeà alt condeiu decât al lui Tudor. Tudor însuși avea de lucru, în plângerile lui, numai cu Grecii și cu boierimea cea rea. Dincoace, se spune că Domnii s'au înțeles cu boierimea pentru a astupà gura țării pe care o chinuesc: tot ce spun ei la Poartă nu e decât o minciună. Se arată cum aceia cari nu voiau pe Suțu și umblau după înlăturarea Grecilor în 1818, când fugise Carageà, urmărit de blesteme, s'au închinat apoi înaintea Voevodului străin. Ei au vândut acestuia Biserica țerii cu 2.000 de pungi de bani, deci un milion de lei, «sub cuvântul de a pune un cleric de țară ca Mitropolit» și acesta, adevărat Dionisie Lupu, «e adevărata ocară a neamului românesc și adevărata batjocură

a cinului bisericesc» ; căci Mitropolitul cel nou, ales împotriva canoanelor, a fost mâna dreaptă a Domnului în toate faptele rele ale acestuia. În loc să se numească de-a dreptul un Domn nou, acumă când iarăși e gol Scaunul Domniei, trebuie să fie trimes mai întâiu pentru cercetare un om împărătesc, care să poată pedepsi pe cei răi și face dreptate celor buni.

Se vede cât de colo din ce patimă a pornit această plângere, pe care Tudor căută s'o strecoare, prin Vidin, unde până la capăt și-a avut înțelegerile, la Constantinopol. E ura lui Ilarion de Argeș împotriva Mitropolitului : cruțând pe Grecii lui, Vlădica încercă să apese pe Mitropolitul român întemeietor de școli în limba neamului. Acestea erau însă și uneltiri rusești, căci, încă înainte de moartea lui Suțu, se răspândiseră în București răvașe fără nume, scrise grecește, prin care se arată că Pinis, tiranul țării, răzimat pe «ateul acela vestit, Vlădica de Argeș», pe Grecul Constantin Samurcaș, pe boierii Iordachi Filipescu, Grigore Băleanu și «pe cei doi ticăloși de frați Golești» (Iordachi, care a strâns zicalele românești și Dinu, care și-a zugrăvit călătoria în țările Apusului), nu

vrea numai să aducă întreprinderea dărilor, ci să gonească pe Mitropolit, care nu se învoiește cu planurile lor și să stârnească astfel o mișcare a poporului ca aceea care izbucnise și biruise anul trecut în Neapole. Tudor n'avea atâta știință de carte și de lume ca să poată judeca după cuviință și înlătură această hârtie a lui Ilarion, dar trimeterea ei a fost o greșeală pe care a ispășit-o pe urmă. De alminterea, scrisoarea către Pașa de Vidin, care pleacă dela Tudor însuși, are alt cuprins: ea numește pe Greci ca jăfuitori și făcători de nedreptate și lasă cu totul la o parte învinuirea, clevetitoare și lipsită de orice rost, ce aducea dincolo împotriva Mitropolitului.

CAP. II.

Cârmuirea față de răscoala lui Tudor.

În timpul bolii tănuite a moșneagului Vodă Suțu se făcuse o Căimăcămie, care cuprindea pe Mitropolit, pe acel bun și sfios Dionisie, așa de urât încondeiat în plângerea uneltită de Ilarion, și pe boierii ce purtau titlul de Mare-Ban, cel mai înalt din toate: Grigore

Brâncoveanu, cel mai bun cărturar al țării, învățat în grecește, în latinește, în nemțește, scriitor el însuși, om purtat în lume, principe nemțesc, de Imperiu, și pe lângă toate, putred de bogat, apoi Dinu Crețulescu cel bătrân, Grigore Ghica, nepot de Domn și menit să fie el însuși Domn al țării, în 1822, și, în sfârșit, Barbu sau Bărbuceanu Văcărescu, dintr'o familie care se deosebise prin iubirea de lumină și de scrisul românesc. Pinis adausese la aceștia pe Vistierul Iordachi Filipescu, care făcuse tot ce voise supt Domnul răposat, și pe învățatul grec, meșter în «diplomație», Iacovachi Rizu Nerulos. După moartea lui Vodă, tot ei ținură puterea, cu voia aceluiaș Pinis, care li lăsă toată răspunderea. Se credeà că el va izbuti a face să se numească Domn Nicolachi Suțu, beizadeaua stăpânitorului răposat și fiul unei Domnițe Callimachi, dar aceasta nu se întâmplă ; cu oare care zăbavă, datorită multelor uneltiri pentru Domnie, Poarta se hotărî pentru Scarlat Callimachi, om blând și bun. Până la sosirea Caimacamilor lui însă, Sfatul numit în Ianuarie avu toată grija Cărmuirii. Ceeace înseamnă că, de fapt, stăpânul erà Pinis,

căruia treizeci și trei de boieri tineri îi și făcură o suplică arătându-i, încă dela 18 Ianuarie că în el își pun toată nădejdea în aceste vremi neliniștite.

O astfel de cărmuire nu poate să fie însă decât cu totul neputincioasă. Până la sfârșitul lui Ianuarie ea trimise în Oltenia Arnăuți, cari aveau dela Iordachi, Farmachi, Sava, porunca de a trece la Tudor. Se făcură apoi plângeri umile la Poartă și jâlbi pe la consulat. Și atâta. Afurisenia, iscălită la 30 ale lui Ianuarie de tot clerul înalt ale țerii, care vestiă că Tudor s'a răsculat fiindcă nu i s'a dat o slujbă, care numiă pe tovarășii lui, panduri și țărani, «iabangii (vagabonzi) fără Dumnezeu», iar pe căpetenia răscoalei, care «rătăcește lumea cu minciuni», în dorul «laudei și bunurilor pământești»: «orbitor al norodului», după ce a fost un dezbrăcător al acestuia, cât timp a avut și el o dregătorie, și «ispititor al lui pe urmă», — n'a avut, firește, nici o înrăurire. Această osândă bisericească, prin care ai lui Tudor erau amenințați cu temnița, ocna și moartea, pe lumea aceasta, și, pe cealaltă, ursiți «să nu scape de ștreang și sabie, să li se împrăștie

avutul ca praful la vânt, să li intre blestemul ca uleiul în oase», n'a fost de bună samă cetită nicăiri în vre-o biserică olteană, precum n'au fost cetite nici măcar în București. «De va fi Dumnezeu viu», răspuse fără mânie Tudor, când cetii strașnicele cuvinte de batjocură și de blestem, «va vedea și va judecă».

Tot așa de puțină ispravă putea să aibă scrisoarea de amenințări trimisă lui Tudor de Căimăcămie, în aceeași zi, pentru a-i spune, cu o mândrie destul de caraghioasă, că are la îndămână «atâția ogeaclii (1) și panduri» și că, dacă în două ceasuri dela primire, nu dă în scris că se supune, va perî de moartea «grozavă și cumplită» ce se cuvine unui turburător. Tudor răspuse, fără zăbavă, ca de obicei, la 4 Februarie, din altă mânăstire cucerită, Strehaia lui Matei Basarab; răspuse țărănește, apăsător ce e dreptul, dar, altfel, foarte măsurat și cuviincios, că numai nevoile au îndemnat poporul să vie spre București, că el s'ar fi supus poruncii boierilor d la Curte, dacă

(1) Oameni ai *ogeaclui*, ai trupei ostășești de Arnauți domnești.

I-ar fi lăsat «adunarea norodului», că în cale nu face nici un rău, luându-se de ai săi numai «lucruri de mâncare care sunt muncite iarăși de dânșii». *Boierii, spune el la sfârșit, au acum prilejul de a se face «patrioți adevărați» și de a-și urmări strămoșii puindu-se ei, cei mari și tari ai țerii, în fruntea sătenilor.*

Aceștia alergau, ce e dreptul, din toate părțile la Tudor, pe care-l numiau «Domnul» lor, cel dintâiu Domn țerănesc al țerii Românilor muncitori de ogoare. Mănăstirea Motrului, din munții Mehedințului, avu soarta Strehaii. În zadar se vesti de Cărmuire iertarea de bir a pandurilor, ca mai înainte de Domnia lui Suțu cari li stricase și lor «dreptățile»; era prea târziu, prea puțin, și mărinimoasa făgăduială nu mai avu nici un răsunset.

O clipă, boierii din București, cari credeau pe Tudor aproape de Craiova și luau, cu Arnăuții așa de puțin credincioși, măsuri pentru apărarea Scaunului Domnesc însuși, se gândiră a chema chiar și pe Turcii dunăreni. E o întrebare dacă ei ar fi venit numai pentru atâta lucru, și alta și mai mare, dacă i-ar fi lăsat Rușii. Tocmai pentru aceea făcù la

4 Februarie întrebarea cuvenită Măriei Sale Grecului rusesc Pinis, iar acesta răspunse abià a doua zi, în tonul acela pe care l-a întrebuițat neconținut pe vremea răscoalelor, că el nu-și poate da seama dacă este într'adevăr o primejdie așa de mare, în cât să trebuiască a se călca tratatele, dar că bănuiește oarecare slăbiciune din partea unor cărmuitori cari cer sfaturi, în loc să-și iea răspunderea faptelor.

Deci boierii se îndestulară, de voe, de nevoe, cu vestirea Porții despre cele întâmplate. Scrisoarea de rugăminte către Pașii dunăreni nu plecă niciodată. Se căutară alte mijloace pentru liniștirea țării.

Incă dela 2 Februarie, Nicolae Văcărescu, poetul, care, deși făcea versuri frumoșele, nu era nici un om chipos, nici un strașnic căpitan, fu pornit spre Craiova, spre a lua acolo comanda Arnăuților trimiși mai dinainte și cari, după învățătura dela căpitanii lor, nu făceau nici o ispravă. Lui îi era păstrată deci cinstea de a prinde pe *tâlhar*, înainte ca el să pue mâna pe Craiova. Într'o a doua scrisoare din aceeași zi, Divanul Craiovei, care avea

în capul său pe Dumitrache Bibescu, un bogătaş și un om de fapte, tatăl Domnilor Bibescu-Vodă și Știrbei-Vodă, eră aspru dojănit pentru că n'a fost în stare să câștige până acum «izbânde asămănate cu împrejurările și cu fireasca dumneavoastră mărinimie», care față de acest «răsculător al norodului» s'a prefăcut așa de jalnic în «micșorime de suflet».

A doua zi veniă în sfârșit știrea că Scarlat-Vodă e Domn al Țării Românești, și, pe când i se trimetea o povestire pe larg a lucrurilor petrecute până atunci, se luau măsuri pentru pază bună la vadurile Oltului. Grija liniștii eră dată pe seama celor trei căpetenii arnăuțești, care, cum se știe, aveau cu totul alte lucruri în gând: Iordachi, Farmachi și acel Sava, care se ridicase mai presus de ceilalți acum când se auziă despre venirea în Scaun a stăpânului și ocrotitorului său.

Scrisoarea lui Tudor nu rămâneă fără răspuns: tot în această zi de 4, a hotărîrilor, vezi Doamne, vitejești, bieții boieri Caimacami puneau înaintea ochilor îndărătnicului ispititor al țărâniei ce grozavă e soarta pe care o pregătește el sătenilor momiți de dânsul; stri-

gându-i cu mustrare că ei, boierii, sunt, cum au dovedit totdeauna, «patrioții adevărați», ei îl încunoștiințau apoi că Scarlat Vodă e acum în fruntea țării. Cu aceasta credeau că l-au și potolit. Multe lucruri se încearcă în țară fără Domn, dar venirea stăpânului pleacă și frunțile cele mai trufașe, — gândiau ei.

De fapt, această veste pare să fi zguduit întru câtva hotărîrea căpeteniei «norodului». Pe de o parte, el făcù o jalbă Țarului, care se află atunci la congresul pentru împăcarea Europei, turburată de răscoale, la Leybach. Fostul ofițer rusesc îndrăzniă să arăte marelui Împărat creștin că cererile sale nu sunt nici a zecea parte din ce ar putea să fie și că, în loc de a i le mulțămî, «dumnealor boierii de țară și dumnealor boierii greci» au cerut intrarea Turcilor în țară, după ce, până atunci, atâta vreme, «prin banii storși dela noi au aflat mijloc a ne închide orice intrare la Inalta Poartă». Deși se vorbește și de alte plângeri ale poporului românesc, se pare că aceasta e cea d'întăiu cerere care se îndreptă către Rusia ocrotitoare. Tudor țineă însă și acum

să se înfățișeze ca o «raiă» credincioasă, și el adăogea în copie jalba ce făcuse «Împăratului» celuilalt, Jela Tarigrad. Ca mulți alții de pe atunci, și Tudor făcea greșala cea mare de a crede că la Rușii «drept-credincioși» este pentru toți creștinii de lege răsăriteană o fântână de dreptate și un izvor de mângăieri.

Tot odată, «căpetenia norodului» scrisese și Caimacamilor, pe la 7 Februarie, arătându-i că s'a oprit în loc, cu toate că încă dela 4 ale lunii intrarea în Craiova, părăsită de toată lumea fricoasă și bogată, îi era deschisă. Dovedind astfel ce pașnice-i sunt gândurile, el adăogea și că-și cere răspuns la aceste trei dorinți ale sale: să se facă dreptate locuitorilor, să li se chibzuiască o cărmuire bună și să i se dea cu jurământ o asigurare, pentru el și ai săi. La această scrisoare, adusă prin fratele căpitanului sau Machedonschi, cu o deosebită îngrijire, boierii crezură însă că pot răspunde tot cu făgăduieli de acelea nelămurite pe care, data aceasta, le învăluiau amenințări nouă și batjocuri pentru «amăgiturile» și «netrebnicile urmări» ale lui. «Nu cutezà», i se spunea, cu un dispreț fără margini, ca al unor oameni deprinși să pri-

vească toate dela înălțimea unde-i urcase norocul, i se spuneà la sfârșit, odată cu porunca de a lăsa în pace Mănăstirea Motrului, — «nu cutezà a crede mai mult pentru sine-ți decât ceea ce firea te-au clădit». Grele vorbe, nedrepte, necreștinești și neomenești. Fiindcă de unde poate ști un om pentru ce lucru anume a făcut firea pe altul, chiar dacă acesta s'ar fi născut în cea de pe urmă colibă, care încă e mai bună decât ieslele în care Maica Domnului a născut pe Mântuitorul lumii !

Nicolae Văcărescu, ajungând la Craiova, trimesese «răzvrățitorului» alt rând de înfruntări. În cuvinte mai frumoase decât ori când, Tudor le înlătură dela sine: patrioți nu pot fi numai boierii, ci *mai ales* «norodul, cu al cărui sânge s'a hrănit și s'a poleit tot neamul boieresc.» El nu vorbește dar pentru sine, ci în numele acestora cari l-au luat și pe dânsul din mulțime ca să aibă cine-i înfățișă. Tudor știe din ce neam e trimesul boierimii cărmuitoare, dar își aduce aminte că părinții dumisale boierului Nicolachi alcătuitoarea de stihuri «nici odată nu s'au ridicat cu arme de

moarte împotriva patriei». Altfel, e gata să se întâlnească cu dumnealui Vornicul și să-i asculte cuvintele.

Văcărescu avea cu el vre-o sută de oameni aduși dela București; sub cuvânt de a se întâlni cu Tudor, el vroî să încerce ceva împotriva acestuia. Dar, la porunca de a pleca spre mănăstirea doljeană a Țințărenilor de de peste Jiu, unde se află acuma Tudor, care cucerise tot muntele, Arnăuții se închiseră în biserica Sf. Troițe, «zicând că ei nu merg să se bată cu frații lor»; numai treizeci dintre ei se alipiră la omul Cârmuirii. Rostul lui Văcărescu eră încheiat cu aceasta. Se și întoarse deci la București.

O nouă trimetere de împuternicit al Căimăcămiei fu pusă atunci la cale. Vornicul Constantin Samurcaș fusese de multe ori cărmuitor al Olteniei. Samurkassi eră un boier grec foarte lacom și foarte viclean; ajutase pe Ruși în 1806—1812 cu zaherele de războiu și cu «alte lucruri trainice pentru slujbă»; eră un cărturar și avea legături și în Austria, de unde culegea știri pentru Domni, până la

moartea sa, în 1825. El arată să fi făgăduit tovarășilor săi din boierime că va înduplecă pe Tudor și va face liniște deplină, dacă i se vor da numai mijloacele ce trebuie pentru a-l cumpără pe acest ciocoiu obrăznicit. Prin împrumuturi silite se strânse la vre-o 100000 de lei, cari i se și dădură în mână, la 11 Februarie, împreună cu hârtia de numire și cu un act de iertare pentru Tudor. Samurcaș aveà voie să ia ori ce măsură fără a mai întrebà la București.

Sosirea lui la Craiova erà așteptată pe ziua de 15; îl întovărășia o adevărată oaste, în fruntea căreia se aflau mai marii Arnăuților, Iordachi și Iamandi, amândoi prieteni și tovarăși de planuri ai lui Tudor. Nu aceștia erau să se ia la luptă deci cu dânsul, până când mai puteau crede că el se va uni cu Ipsilanti și va lupta pentru cruce sub steagurile revoluției grecești. Se știa în Drăgășani, la 18 ale lunii, că nici acești Arnăuți, din al doilea rând de trimitere, «nu vor să meargă să se bată». Din partea lui, Tudor lăsase gândul de a intrà la Craiova ca un biruitor, venit să înlocuiască în Scaunul Băniei Oltene pe Caimacamul ce

lipsiã, ci-și făcuse tabăra la Țințăreni, și dintre zidurile mănăsirii, cu toate poruncile date de dânsul, cârduri de panduri, și mai ales de Sârbi, de Arnăuți roiau, căutând arme și pradă de ciocoi.

La 24 Februarie, în sfârșit, sosiră la București Caimacamii Domnului celui nou, Greci amândoi: Costachi Negri, un om luminat și cumințe și Ștefan Vogoridi (acesta din urmă însă de obârșie bulgărească). Ei aduceau dela stăpânul lor porunca de a se cruța cât se poate mai mult țara, care erã învrăjbită și dincoace de linia Oltului, căci tocmai atunci Târgoviștenii trimeseseră la București un număr de deputați pentru a face să se strice însușirea silnică a unor locuri ale orașului de către Alexandru-Vodă Suțu, iar Argeșenii ceruseră să se strice cumpărătura meșteșugită a marelui stat de hotar, de «șchele», al Căinenilor de către acelaș stăpânitor nesățios. Alte măsuri însă nu încercară să ia oamenii lui Calimachi, cari știau ce încurcate sunt lucrurile acum la Constantinopol. Vestea unei biruințe câștigate la Băilești, în Dolj, spre Dunăre, de potera căpi-

tanului Solomon, un vechiu și viteaz tovarăș al lui Tudor, dar rămas până atunci credincios Cărmuirii, mângâie întru câtva pe Caimacamii cei vechi, și i se aduseră lui Solomon și mulțămiri bogate pentru aceasta, împreună cu darul unui conteș cu blană. Dar învinșii fusese numai o ceată răzleață de jefuitori, și căpitanul Iordachi Olimpiotul, care purtă încă toate uneltirile, mijloci îndată o înțelegere deplină între Tudor și presupusul său biruitor. Unele cete de Turci dela Turnu începeau să se ivească în câmpii Romanaților, și Tudor trebuiă să scrie, la 21, *sabetului* de acolo, pentru a-i cere să nu mai tulbure Țara în zadar. Cât privește pe Samurcaș, el cheltuî frumos toți banii, spuind, la întoarcere, cu cea mai mare seninătate în ticluirea neadevărului, că ar fi dat lui Tudor vre-o 70.000 lei, ca să-l împace, iar că, pentru ceilalți, e gata... să facă sinet.

Dar, în cele două zile din urmă ale lui Februar 1821, o veste sosi din Moldova, care schimbă înfățișarea tuturor lucrurilor : Ipsilanti trecuse Prutul, intrase în Iași, primit cu iubire de

Mihai-Vodă Suțu, tăiase pe Turci și trimesese o ceată sub fostul baș-buluc-bașă de Arnăuți, «sufletul rău» de Caravia, până la Galați, unde, cu o săptămână înaintea sosirii veștilor, se săvârșise aceleași măceluri.

Pentru Tudor, așa de lesne biruitor până atunci, greutățile cele mari începeau abia de acuma, când asupra lui veniau oameni care și-l credeau legat cu jurământ de dânsii și pe cari el totuși nu i putea urmări și, din nenorocire, nu li-o putea spune deslușit și din capul locului și, încă mai mult din nenorocire, nu-i putea învinge, nici înlătură din calea sa. Venise acum vremea chibzuielilor, zăbăvilor, încurcăturilor și șovăielilor care trebuiau să aducă întâiu moartea sufletului mișcării și pe urmă, în chip neapărat și firesc, uciderea începătorului ei,

CAP. III.

Tudor spre București.

La 1-iu Martie se știă în București despre sosirea lui Caravia la Buzău; peste puțin el trebuia să fie în București. Atunci groaza cuprinse pe locuitori, cari luară fuga, pe când toți oa-

menii cu situații oficiale se găteau și ei de plecare ca să nu se încurce cumva în stăpânirea cea nouă a eteriștilor. Proclamațiile românești și grecești ale lui Ipsilant, tipărite la Iași, în slove mari grăunțate, grecește dar și românește, erau în toate mâinile. Lumea află că s'au «înnălțat flanburile (steagurile) scăpării de supt jugul tiraniei», că sună «trâmbițele norodului patriei», și că, despre partea lor, Românii n'au a se teme de nimic, căci le e asigurată de Măria Sa beizadeaua, cunoscut în amândouă țerile noastre, «buna odihnă» și «siguranța» oamenilor și averilor.

Beșleaga, polițaiul turcesc, și negustorii de acest neam se furișară cei dintâi din Scaunul Domniei muntene, amenințat, peste puține zile, de năvala răzvrătiților. Încă din ultima zi a lui Februarie, plecaseră Grigore Brâncoveanu și alți boieri cu sentimente austriace, pentru a se adăposti la Brașov, de unde ei cerură îndată ocrotirea Impăratului Francisc, pentru ei înșii și pentru țara lor. Pinis, din partea lui, își îndemnă supușii la plecare și se găti însuși să plece, după ce, mai bine de o lună de zile, el urmărise mersul lucrurilor și-și trimesese

ștafetele fără să se dea pe față însă prin vre o măsură, fie pentru răscoală, fie împotriva ei.

Svonul că sosesc Turcii se răspândi la 5 Martie, îngrozind pe toți locuitorii fără apărare. Alt rând de fugari porni pe drumul Brașovului. În noaptea aceea veni și Samurcaș, cu singura veste că nu poate da înapoi banii ce i se încredințaseră și că în Oltenia totul e pierdut. Eteriștii, ce se ținuseră ascunși până atunci, nu mai aveau acuma sfială de nimeni și de nimic. Infierbântatul medic dr. Mihail Christaris, talmăcitorul piesei *Brutus* a lui Voltaire, strângea volintirii; școlarii gimnasiului grecesc, cea mai înaltă școală din țară, se primblau pe toate străzile cu arme și cocarde în colorile neamului; se răspândise chiar zvonul că steagul cu crucea s'a ridicat de-asupra hanului Filipescu. Caravia, cuceritorul Galaților, trimesese îndemnul ca nimeni să nu se clinească, amenințând că va proceda militărește împotriva celor ce nu-l vor asculta și vor cuteza să fugă spre Ardeal.

La 7 Martie, Bani Ghica și Văcărescu ieșiră totuși pe drumul Ploieștilor, spre munte. Se știă acuma prin spusele lui Pinis că Rusia,

silită de împrejurări, nu încuviințează mișcarea Grecilor, pe care tot ea-i înțețise, dar, urmând politica sa cu două fețe, consulul nu voi să dea lucrul acesta prea mult în vileag. Capodistria, cancelarul rusesc, îi arătase deslușit că Tudor nu se poate răzimi pe bunăvoința Impăratului (care nu putea sprijini răscoale în Răsărit, atunci când lucră pentru potolirea lor în Apus) și că, de oarece el n'a venit, după chemare, la consulat, și-a pierdut și gradul și decorația. Totuși lumea cetii în București proclamația din Roman a lui Ipsilanti, care vorbea de Rusia, asigurând că nu va lăsa să intre «barbarii» în țară și va face ca generalul Wittgenstein, comandantul din Basarabia, trecând Prutul, să se amestece în mișcare. Și Çaimacamii lui Calimachi credeau că mâna ascunsă a Rusiei uneltește și stăpânește toate. Deși Agentul austriac combătea această părere față de lumea cea mare, el spunea lămurit către prieteni, ceva mai târziu: «El, Pinis, e de vină pentru toate acestea». Și de sigur că era așa, cu toate tăgăduirile și asigurările de mai târziu. Rusia aprinsese focul, dar ea nu voi să s'o vadă cineva

sufflând într'însul, când ea cerea altora să stingă jăratecul cel mare din Italia și Spania.

Din clipă în clipă se așteptă lumea să vadă fața slabă, aprinsă a lui beizadea Alexandru, dușmanul jurat al Turcilor, și steagurile Eteriei, tovarășiei de răscoală, în mânilor căreia erau acum toate lucrurile dela noi.

Sosirea lui Ipsilanti fu oprită însă de căderea de zăpadă nouă și de creșterea primăvăratică a tuturor apelor. La 14, intrau în Ploiești, dar sub paza locuitorilor înarmați, cari nu voiau să se lase prădați, eteriștii lui Mihali, apoi ai lui Ghenciu, Bulgari amândoi, din straja Curții. Împreună cu căpitanul Iordachi, ei ieșeau înaintea liberatorului. Din parte-i, Sava, care pusese pe ai săi să jure credință crucii fără să se arate dacă e pentru unii sau pentru alții, avea paza Bucureștilor, unde ținea o neașteptată rânduială. El dădu pe rând escortă lui Negri și Vogoridi, cari plecară la Giurgiu în ziua de 16, și apoi lui Pinis și Agentului austriac, Fleischhackl de Hakenau, cari părăsiră Bucureștii, ce erau acuma lipsiți de o Cărmuire legiuită, a doua zi după aceasta. Doi Filipești, precum și Postelnicul Mano

și Nicolae Mavros, secretarul intim al lui Suțu, deci cei mai iubitori de Ruși dintre boieri, se luară după Pinis.

În acest timp, Tudor se pusese în mișcare spre București. Un povestitor grec spune că el ar fi mărturisit atunci că merge să ajute pe Ipsilanti. Acest lucru nu poate fi crezut însă nici într'un chip, căci el n'a lăsat urme și nu e cunoscut nici de cei cari i-au stat mai aproape, printre oamenii săi. Tudor știa însă că noul Caimacam al lui Vodă Callimachi, Iancu Samurcaș, frate cu Constantin, a plecat spre cetatea Vidinului, de unde va veni cu oaste de Turci; ba chiar el ar fi înștiințat pe Craioveni despre aceasta, ca să se poată păzi și pune la adăpost. Mănăstirile oltene, din munte și până la Țințăreni și Jitian, și-le întărise și le încărcase de hrană pentru ca să-i fie de adăpost la nevoie. Astfel numai, el își părăsi tabăra dela Țințăreni, îndreptându-se spre București, unde ținea cu orice preț să ajungă înaintea lui Ipsilanti pe care-l știa acuma pornit spre reședința munteană. El apucă pe la Slatina, trimițând înaintea pe Mache-

donschi, care intră în Scaunul Domniei, unde se aşteptau de mult pandurii, în chiar ziua plecării consulilor.

În lipsa oricărei altei puteri, fără Domn, fără Caimacami, fără Turci, — marele număr de boieri ce rămăseseră în Bucureşti, se adunaseră la Curte, cu arhieriei, şi luară în mână puterea sub numele, neobişnuit pentru împrejurări neobişnuite, de «ocârmuire a Țării-Româneşti». Cu aceştia aveà acum Tudor de lucru: de la credinţa şi de la siguranţa lor atârnavu toate.

El nu erà să afle nici una, nici alta.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

CAP. IV.

Tudor şi boierimea bucureşteană.

Incă dela 8 Martie, Tudor îndreptase o proclamaţie către locuitorii Bucureştilor. Prin acest nume el nu înţelegeà însă pe boierii mari, cari-l afuriseră, îl ameninţaseră şi arătaseră că-l vor ertà numai atunci când el nu va mai ţineà armele în mână, ci se va lăsa în grija lor pentru îndeplinirea dorinţelor poporului. El vorbià numai boierinaşilor, şi mai ales ce-

lor umili și săraci din marele oraș : breslașilor meșteșugari, pe cari-i îndemnă să trimeată la adunarea lui de ostași câte un meșter de fiecare breaslă. Chemarea priviă, neapărat, și pe negustori. Dar nu se găsi cine să răspândească această poftire la tabăra «norodului».

Ajungând în marginea Bucureștilor lângă mânăstirea cantacuzinească a Cotrocenilor din pădure, la 16 ale lui Martie, Tudor scrise o a doua chemare către Bucureșteni. Iarăși el chemă în tabăra sa pe aleșii breslașilor. Iarăși își rostiă lămurit scopul pe care-l urmărește : înviarea vechilor drepturi de viață omenească și românească pe care le încălcaseră, unindu-se, boierii țării și Domnii străini. Dar acum, neștiind la ce se poate aștepta din partea lui Ipsilanti, și nefiind dumerit asupra legăturilor pe cari acesta spuneă într'una că le are cu Rusia, a cărei uniformă o purtă încă fostul general împărătesc, Tudor se ferì a pomeni pe Greci și a chemă ura neamului nostru asupra lor. El mai aveà nădejdea că eteriștii se vor mulțămì cu hrana, cu deschiderea drumurilor și cu tot felul de cruțare din partea Românilor

și că vor trece Dunărea,—ceea ce nu vroia, nici într'un chip însă Ipsilanti.

Căpetenia țăranilor olteni făcuse, apoi, drumul spre București la un loc cu acel căpitan Iordachi, apărător al intereselor grecești, care plecase din Craiova odată cu Samurcaș ; el stătuse în cea mai bună înțelegere cu dânsul; mai mult încă, «Domnul Tudor» al țăranilor noștri intrase în București împreună cu celalt căpitan de Arnăuți al lui Ipsilanti, Farmachi. Deci se înțelege lesne de ce proclamația din 16 Martie, care nu voiă să spue nimic despre eterie și despre generalul ei, înfățișă pe acești Arnăuți ca pe o parte din oastea cea mare de 16.000 de oameni a *poporului*. Ai lui Iordachi și Farmachi erau, spunea el, numai o «aripă de o sumă mare de oameni», care pornise spre Focșani, într'un scop care nu se mărturisește. In loc să vorbească limpede de Români și de scopuri românești, Tudor, foarte încurcat acum înaintea beizadelei, a generalului, a comandantului unei armate pe care o credea mai mare decât a lui, Tudor, lăsat fără nici un răspuns din partea Turcilor și cu totul nesigur întrucât privește pe boierii din «O-

cârmuire», pomeneste doar «binele de obște» și «creștinescul norod, ce este pornit numa pentru dreptate.»

Machedonschi, intrând în București cu 200 de oameni călări, bine gătiți, se opri o clipă în margine, lângă Cișmeaua lui Vodă Mavrogheni, la noua tipografie privilegiată a lui Topliceanu și Clinceanu, din vremea lui Caragea. El dădu de știre despre sosirea sa lui Sava, care întărise atât Mitropolia, cât și mănăstirile Radu-Vodă și Mihai-Vodă, deci tustrele dealurile ce stăpânesc Bucureștii, și așteptă să vadă ce se va petrece. Ai lui Tudor străbătură orașul și merșeră la casa de țară dela Băneasa, a lui Nicolae Văcărescu, unde se așeză lașărul. Aici fură chemați breslașii ca să afle poruncile «poporului».

A doua zi, Tudor își făcù intrarea ca un Domn. Domnească-i erà înfățișarea, Domnesc steagul albastru cu vulturul; Domnească înalta podoabă a capului, un ișlic cu fundul alb; numai hainele, mantia îi erau de țeran, de Oltean, de comandir al pandurilor, așa cum le purtase și în vremea războiului cu Turcii. Având după dânsul o mie de oameni aleși

dintre ai săi, el voi să meargă la Radu-Vodă, apoi la Mitropolie, dar întâmpină poduri rupte sau detunături răzlețe de puști.

Sava erà hotărît să nu pornească în potrivea nimănui, dar să nu-și dea cetățuile la nimeni. Așteptă poate pe Ipsilanti, pentru a i se supune, așteptă poate pe Scarlat-Vodă, pentru a i se închină, așteptă poate pe Turci pentru a le cere răsplata credinței sale foarte îndoielnice. Poate, iarăși, el n'așteptă pe nimeni. Dar peste câteva luni, în ziua de 7 August 1821, după ce Sava ajutase pe Turci, ce se dovediseră cei mai puternici, în necruțătoarea urmărire și ucidere a răsculaților, fără s'o aștepte, moartea veni asupra-i și asupra neferilor săi prin săbiile și puștile lui Chehaia-bei, locțiitorul Pașei din Silistra. Cum se întâmplă adesea, și cumintele avu soarta nebunilor, deși ceva mai târziu.

Deci Tudor se așeză în casele Zoiței Brâncoveanu, văduva lui Manolache și mama Banului Grigore: stăpâna erà, cu fiul ei, la Brașov, unde murì la 20 August, așa încât întinsele încăperi, într'adevăr potrivite pentru locuința unui Domn, erau slobode. Zidirile erau

neconținut înconjurat de panduri și de Sârbi, și la porțile lor păzită o strajă înzecită. Îndată venită la dânsul Lipscanul Manoli Gugiu, din partea negustorilor și din partea clerului înalt și a boierimii, vorbind îndemnător și sfătuitor. Vlădica Ilarion, care de acum stătuse neconținut în preajma aceluia pe care-l asigurase de o prietenie deplină. Doctorul grec Christaris, un om foarte aprins, îi tot rodea urechile cu îndemnări de a se uni cu Grecii, fiindcă rostul amânduror popoarelor ar fi totuși același.

Supt înrâurirea lui Ilarion, de sigur, se luau măsurile dela 20 Martie, care arată o nouă îndreptare în purtarea lui Tudor. Pe de o parte, Bucureștenii, toți, fără deosebire de treaptă, erau încă odată lămuriti asupra pricinilor mișcării lui: «pierderea privilegiurilor noastre și jafurile cele nesuferite cari le pătimim frații noștri.» Toți trebuie să se unească în cuget și faptă cu acești răzbuunători ai vechilor nedreptăți cari s'au strâns în jurul lui. «Fraților», strigă el în cele mai calde cuvinte pe cari le-a scris vre-odată, «fraților, câți n'ați lăsat să se strângă în inimile dumneavoastră

«Sfânta dragoste cea către patrie, aduceți-vă aminte că sunteți părți ale *unui* neam și că, câte bunătați aveți, sunt răsplătiri din partea neamului către strămoșii voștri, pentru slujbele ce au făcut... Să uităm patimile cele dobitocești și vrăjbele cari ne-au defăimat atât, încât să nu mai fim vrednici a ne numi neam. Să ne unim dar cu toții, mici și mari, și, ca niște frați, fii ai unia maici, să lucrăm cu toții împreună, fiecare după destoinicia sa, pentru câștigarea și nașterea a doua a dreptăților noastre.»

O a doua proclamație, către țară, pare că lasă să se întrevadă, în chip de tot nelămuri: însă, acea luptă cu Turcii pe care Vlădica Ilarion o doriă, și ca prieten al Rușilor, și ca eterist: «pe care [dreptăți], și de nu le voiu vedeà dobândite printr'acele destoinice cuvinte cari s'au făcut cunoscute până acum pe unde s'au convenit, vă făgăduesc sufletește că se vor dobândi negreșit *prin vărsarea de sânge în potriva vericărui vrăjmaș se va arătà călcător acestor dreptăți de care întâiu voi aveți să vă bucurați.*» Dar e adevărat și aceia că boierii cari erau rămași în dușmănie cu mișcarea țărăni-

mii, și chiar Grecii puteau lua aceste cuvinte asupra lor. Până acum niciodată Tudor nu arătase că ar recunoaște altă putere decât a dreptății, a lui Dumnezeu și a Impăratului turcesc. Acuma însă, el mărturisește că, viind la București, s'a încredințat că se află și «mulți patrioți boieri întru asemenea bune cugetări, cu ale norodului asămănat», și, deci, recunoaște «vremelnica stăpânire a țării» și făgăduiește că va cere oștenilor săi a se supune acelor orânduielei, ce se vor părea «într'adevăr folositoare patriei și de mare trebuință obșteii norodului.» Sătenii să se supuie și ei ispravnicilor, birnicii să plătească dările întârziate pe Februarie și Martie, precum și *lefille* de două luni, și să se dea și *mezilhaneaua*, banii pentru poște. Cine vrea să fie scutit, adaugă el însă, are un mijloc sigur: să vie la el în tabără, în mijlocul «poporului» luptător și răsplătitor, să alerge între ostașii supuși armelor izbăvirii. Un îndemn care nu răsună în zadar, căci, de aproape și de departe, pe fiecare zi cete-cete veniră să se alipească la acea «adunare a norodului» care se închină acum însă *Ocârmuirii* boierilor *patrioți*.

Cine erau aceștia, «patrioții», se vede din jalba pe care ei o trimit, la 18 Martie încă, Țarului. Găsim între ei boieri bătrâni, foști prieteni ai lui Pinis, Grigore Băleanu, cărturar de grecește, dar sprijinitor al învățământului românesc și acela care tipări mai târziu «Povățuitorul» dascălului Lazăr, Al. Nenciulescu, om liniștit și de ispravă, Nicolae Văcărescu, Alexandru Filipescu zis Vulpe, care călătorise în Rusia și avea o dragoste pentru tot ce venia de acolo,—altfel un om ușuratec și iubitor de uneltiri și de plăceri și alții. Iscălesc apoi Grecii Mihail sau Mihalachi Manu, cumnatul Doamnei lui Scarlat-Vodă Callimachi, și Alexandru Vilară, acesta din urmă un isteț învățitor de rosturi. Cu toții arată în acea hârtie către Măria Sa Impăratul că tot răul vine dela «cruzii gospodari turco-fanarioți», cari n'au ținut seamă de staturile cinstite și iubitoare de oameni ale consulilor ruși, ci au despuiat țara, așa încât «cei mai mulți din birnicii Olteniei au fost siliți a se răsculă, ne mai putând suferi nedreptele și neomenoasele cereri și plăți.» Ei se temeau de apropiata năvălire a Turcilor și cereau orân-

duirea stărilor turburate ale țerii prin acea intrare a Rușilor pe care o doriă și Ipsilanti.

Și Tudor știă că Iancu Samurcaș a sosit la Rahova și că îndeamnă pe Turci să-i dea ajutorul pentru a și luă în primire Scaunul din Craiova. După poruncile sale, Solomon, lăsat dincolo de Olt cu un număr destul de mare de panduri, cari ridicaseră și steagul tricolor : roș-albastru-alb, se închisese în mănăstirea Jitianului lângă Craiova. El trebuiă numai să păstreze buna rânduială, să ajute pe ispravnicii numiți de «popor», dar să se ferească de orice ciocnire cu oamenii împărătești. Înaintea lor el are datoria de a se retrage la munte, unde se adunase tot ce eră de nevoie pentru o îndelungată așteptare a lucrurilor.

Deci o astfel de cerere ca aceea către Ruși ar fi putut fi făcută cu știrea lui Tudor. Legătura între dânsa și spiritul cel nou din proclamațiile «Domnului» țeranilor, o făcuse Ilarion. El pusese laolaltă oamenii cu firi și scopuri așa de deosebite ca răzbunătorul lungilor suferințe ale Românilor din sate și apărătorii neapărați ai vechilor datine de strângere a tuturor drepturilor și plăcerilor în mâna

câtorva oameni fără răspundere. Prin viclenia lui crezură o clipă că se pot înțelege supusul credincios al Impărăției Turcești și cei cari erau deprinși să caute toată îndreptarea și mângâierea de la cei foarte mari și foarte mincinoși dela Petersburg.

Cari erau însă adevăratele gânduri ale lui Tudor, putem să știm după scrisele lui Udritzki, cancelariul Agenției austriace, care merse la dânsul în ziua de la 22 ale lunii și-l găsi în tovărășia lui Ilarion și a medicului eterist Christaris, amândoi sfătuitoarii cei răi. Spuindu-i-se lui Tudor că Rușii îi osândesc fapta și că Turcii vor trece Dunărea pentru a face liniște împotriva oricăror turburători, el răspunse liniștit și scurt, ca de obicei, că n'are nimic împotriva Turcilor, ci că s'a ridicat numai pentru «drepturile poporului încălcate de Fanarioți, sub înrîurirea unor boieri de aici.» Sârbii, «cari trăesc cu Românii în neconținută înțelegere și în bune legături de prietenie», au făgăduit să-l sprijine la Poartă, și aceiași asigurare i-au dat-o și prietenii ce are printre Turci *serhaturilor*. «Eu nu fac războiu cu Poarta, sunt tot supusul ei,

împreună cu întregul neam românesc, și de aceea mă voiu retrage pretutindeni, dar voiu cere tare restabilirea drepturilor Țării-Românești, rugându-mă de puternica mijlocire a împăratului Austriei. Dar »—urmă el—« trebuie să-ți mărturisesc curat că deocamdată înnaintarea unui corp de oaste grecească sub comanda beizadelei Ipsilanti mă pune în cea mai mare încurcătură, căci nu știu pe ce temei se sprijine această adunare de oștire, și totuși n'aș voi să stric cine știe ce planuri tainice ale unei Puteri mai mari. De aceea am îndemnat pe beizadea Ipsilanti să stea afară din București, până ce-mi va fi dat dovezi că e în adevăr împuternicit la fapta sa de o Putere mai înaltă, căci nu sunt de loc gata a vărsă pentru Țara grecească sângele Românilor și a lucră printr'o purtare neînțeleaptă și pripită pentru paguba neamului meu.»

CAP. V.

Înțelegerea cu boierii.

Tudor și chemase pe Mitropolit și pe boieri la o înțelegere pentru a scrie iarăși la Poartă și a trimete și o deputație, cerându-i, ca și

mai de mult, un comisariu împărătesc spre cercetare.

Se făcuse, în adevăr, odată, pe la început,— nu fără amestecul lui Ilarion —și un plan de orânduire a țerii, care trebuia înfățișat spre incuviințare Turcilor. El nu e nici întreg, nici luminos, ci înghebat așa cum puteau să facă niște bieți oameni necăjiți, cărora le ajunsese cuțitul la os. Se poate să fie acelaș care se arătase, încă de pe când Tudor se află în Oltenia lui, mijlocitorului din clipa cea din urmă, Constantin Samurcaș. Dela început până la sfârșit, se vede, în felul amestecat cum e alcătuit, în așezarea unor lucruri foarte mari pe lângă unele de tot mici, în rânduirea împreună a nevoilor celor mai vajnice cu dorinți trecătoare, aproape neînsemnate, cari puteau lipsi, slăbiciunea de cugetare a unui om care avea dorul și puterea, dar căruia împrejurările nu-i dăduseră lumina, încercarea, putința de a cântări după cuviință oamenii și împrejurările.

Se cerea ca Dornul să aducă numai patru boieri greci, de cei ce stau pe lângă el (Portar, Cămăraș, ș. a.), ca din mănăstiri să iasă

călugării greci, afară doar de cei bătrâni, ca din veniturile clerului să se facă școli, în care să se învețe — aceasta se spuneă pentru a măguli pe Turci — și limba turcească. Măsurile lui Caragea, atât de adeseori osândite, cu privire la biruri să fie statornicite pentru totdeauna, căci ele ar fi bune; dar din șase dijme, două să se înlăture, iar celelalte patru să se strângă în sferturi. Prin orașe să se plătească așa cum se făcea sub Constantin-Vodă Ipsilanti; lucrurile de mâncare să nu se mai vândă după placul precupeților, ci numai pe preț hotărît. Vămi să nu mai fie decât la hotare, și la Dunăre să nu se plătească nimic pentru cel care ar trece în Turcia; vameșii să aibă leafă sigură, zece lei pe zi, și tariful să fie ca sub Domnul de bună amintire Alexandru-Vodă Moruzi. Dregătoriile și scaunele arhieresti să nu se mai scoată la mezat; orcine să se înnalțe după vrednicia lui numai. Să se împuțineze numărul judecătorilor de pe la dicasterii și să li se scadă leafa; plata pentru facerea hrisoavelor să fie mai mică, pentru a nu se îngreută așa de mult împricinații. Căpitani să nu mai fie prin județe, precum nici

dregători de-ai Cămării, cari «sunt o pricină pe apăsare a poporului». Să nu mai rămâie Companii de negustori, nici privilegiile de negoț, iar meșterii săraci să fie cruțați, ca și străinii, cari la început nu vor plăti bir; nici păstorii din Ardeal, Mocanii cu oile, veniți de peste munte, să nu mai fie supărați. Podurile, adecă bârnele de lemn cari acoperiau stradele din București, să nu se mai plătească din banii culeși în toata țara, ci numai din veniturile vămii domnești. Trășurile aurite, işlicele, cu care se trufliau atâția, să nu mai fie îngăduite decât Domnilor și rubedeniilor lor. Se alegeau apoi de Tudor un număr de vinovați pentru păcatele trecutului, și se cerea ca ei să se înlătore și să se pedepsească: așa, Mitropolitul va fi scos, «nefiind ales cu învoirea poporului», și chiar surgunit, iar în locul lui (sufică Preasfințitul Ilarion) să se aleagă altul, «pe care-l vrea obștea». Acest punct a trebuit însă lăsat la o parte din cererile dela București, cari erau să fie iscălite și de părintele Dionisie,—precum și alte cereri au trebuit să fie părăsite sau schimbate după împrejurările nouă. Neamul lui Alexandru-Vodă Suțu, Dom-

nul mort de curând, să fie înlăturat, ca și slugile lui, fiind cu toții «ucigași și hoți.» Căminarul Bibica, un boier oltean mai în vârstă, Stolnicul Vișoreanu, din aceleași părți, cari au ucis poporul, să fie surguniți pe zece ani. Sameșul Hagi-Ienuș, un bogat negustor din Craiova, să fie și dânsul gonit. Belu—nu știm care din boierii cu acest nume—să fie dat în judecată aspră. Alecu Vilară, în sfârșit, Grecul ajuns boier mare, și un oarecare Stolnic Chiriac să nu fie primiți în viața lor la dregătorie, pentru câte le-au săvârșit. Vistieria să plătească toată cheltuiala oștilor lui Tudor. Să fie de acum înainte, în locul străinilor din strajă, 4.000 de panduri și numai 200 de Arnăuți pentru apărarea țării, pentru podoaba orașelor, apărarea hotarelor și paza de boale; ei nu vor fi birnici, ci vor primi leafă din venitul mănăstirilor. Pentru sine, Tudor prevede acestea: «Slugerul Tudor Vladimirescu, care e privit de tot poporul românesc ca un binefăcător și un părinte, să fie ales și rânduit căpetenia și cărmuitorul nostru, spre a fi cu grijă, împreună cu alți frunțași, la binele din lăuntru și din afară. Toți cei ce sunt cu dânsul, trebuie să slujească

poporului și țării, și deci să nu dea bir. Ei să fie cinstiți de Ocârmuire și mulțamiți în cererile lor.» Aceste lucruri să fie scrise în hrisov, întărite de Poartă, încuviințate de Împăratul ocrotitor, și orice Domn nou va fi întâmpinat la Dunăre de trimeși cari-i vor cere mai întâiu să primească aceste condiții și apoi îl vor lăsa a trece vadul.

Acuma însă, Mitropolitul și Vilarà erau în Cârmuirea recunoscută de Tudor, și, cum am spus, atâtea din gândurile și nădejdirile cele vechi fură, neapărat, părăsite.

Sava încercă să oprească alcătuirea acestui nou guvern, în care Tudor trebuia să fie împreună cu boierii. Când Vistierul Alecu Filipescu veni la Mitropolie să vorbească asupra stării celei nouă a lucrurilor cu Dionisie Lupu, el găsi porțile închise; straja-i dădu răspunsul că Sava nu va da Mitropolia și pe Mitropolit decât în mâinile lui Ipsilanti.

În seara aceleiași zile, o ceată de eteriști luă în stăpânire mănăstirea întărită a Mitropolitului Antim, în mijlocul orașului. Îndată veniră din Ploiești (unde se află încă dela 19

ale lunii, însuși Ipsilanti), Iordachi, Ghenciu, Mihali, căpitanii Arnăuților, și traseră drept la Mitropolie, deasupra clădirilor căreia fu ridicat atunci întâiași dată steagul Eteriei. Astfel se vestiă tuturoră că eteriștii greci înțeleg să aibă stăpânirea asupra orașului, iar nu Tudor, care nu-și află gazda în nici-o mănăstire, în nici-un loc întărit, ci trebuî să rămâie la Brâncovenița, primind oaspeții la prietenul său Lipscanul Gugu, în hanul Șerban-Vodă.

Ocârmuirea, care totuși voiă mai bine pe Ipsilanti, neamul de Domn, decât pe moșicul din Mehedinți, trimise deci la Tudor pe Vilară și pe tânărul boier Herescu. Ei îl înștiințară că boierimea nu poate merge întreagă, dar că unul câte unul boierii vor veni să-l vadă, fără a-l recunoaște de căpetenie a țării; firește însă că se poate duce el însuși în mijlocul lor pentru a luă parte la sfaturi.

Negocierile urmară totuși mai departe, și astfel la 23 Martie boierii se strânseră pentru a luă o hotărîre cu privire la Tudor, în casele Spătarului Grigore Băleanu. Mitropolitul, care stătuse un timp pe gânduri și nu cutezase să răspândească scrisoarea lui Pinis împotriva

Eteriei, avuse de ce să-și schimbe întru câtva părerile, care se îndreptau mai mult după frica de Ruși: el primise în sfârșit un pachet dela Constantinopol care cuprindea osândirea faptelor lui Ipsilanti și afurisenia aruncată de patriarh asupra tuturor răsculaților, precum și o scrisoare a lui Scarlat Vodă.

Girantul consulatului rusesc îi amintiă, tocmai în acea zi de 23 Martie, că el nu și-a făcut datoria de a da în vileag înștiințarea aceea lui Pini, și îi întăria încă odată că nici nu poate fi vorba de o sprijinire a «turburătorilor liniștii în principate» de către Rusia, care s'ar fi învoit chiar la intrarea oștilor turcești pedep-sitoare.

Atunci Dionisie rupse în sfârșit legăturile sale de până atunci cu Grecii și ceru să fie dus la adunare. Iordachi și tovarășii săi îl petrecură acolo cu cincizeci de Arnăuți. Boierii se uniră pentru a recunoaște că «pornirea dumnealui Slugerul Teodor Vladimirescu nu este rea și vătămătoare, nici în parte ficcăruia, nici patriei, ci folositoare și izbăvitoare», că el a fost primit cu bucurie în capitala țerii și că

ei jură a nu «cugeta împotriva vieții și cinstea dumnealui.»

Printr'o plecată scrisoare a tuturor Poarta fu înștiințată, în acelaș timp, de sosirea lui Tudor și a mulțimii de pe lângă dânsul, venită «cu lacrimi de umilință, îmbrăcată în veștmântul jalii», și de scopul cel bun de înviere a vechilor privilegii pe cari-l urmărește această pașnică mișcare a unui popor nedreptățit și sărăcit peste măsură. Peste câteva zile (29 Martie) acest *arz*, această jalbă porni la Constantinopol, și iarăși boerimea întreagă rugă pe ambasadorul rusesc de acolo, Strogonov, să stărue pentru a nu se trimite oști turcești, care nu pot avea nici un rost, ci mai bine a se ascultă cu bunătate dorințele supusei raiale din Țara-Românească.

A doua zi după aceasta, se trimetea, în al treilea rând, și o jalbă către Țar, împreună cu o scrisoare către consulul Pinis, adăpostit în Ardeal, care plecă peste puțin la Laybach să-și facă darea de seamă către stăpân. Se adăugi chiar o rugăminte către comandantul rusesc din Basarabia, generalul Wittgenstein, puindu-i în vedere că cete de Turci răzbat prin vadul

Calafatului, cu Caimacamul Iancu Samurcaș, iar altele prin Daia de către Giurgiu sau prin Călărași, și că singura nădejde a țării e să se vadă umbrită «de aripile vulturului împărătesc.»

Ce puteau crede Rușii despre aceste acte, se înțelege lesne: ei puteau trece cu vederea recunoașterea de către boierii bucureșteni a dreptății răscoalei lui Tudor—care nu e atinsă totuși nici printr'un cuvânt în chemarea către Wittgenstein,—dar ei trebuiau să se umple de mânie auzind că s'au trimes, că se trimet necontentit rugăciuni către Poartă. Mai târziu, Mitropolitul a primit, în adevăr, pentru aceasta, pentru un așa de mare păcat față de pravoslavia, cele mai aspre muștrări.

Incă în ziua de biruință dela 23 Martie, cea mai însemnată din șubreda „Domnie“ a lui Tudor, Udritzki văzù a doua oară pe acesta, care-l chemase în cămară la Gugiu. Aici sosi Tudor cu 500 de călări după dânsul, având alături pe căpetenia Sârbilor și Bulgarilor săi, Hagi Prodan, care erà privit atunci ca prietenul lui cel mai de aproape. Tudor cerù să vadă nota rusească ce sosise Mitropolitului. El întări încă

odată că e de partea Turcilor, arată apoi că a primit știri dela spionii săi în tabăra lui Ipsilanti; astfel a ajuns a ști că acesta n'are ostași sau tunuri împărătești, cum se laudă. Așa fiind, spuse el hotărit, *«fără o mai bună încredințare că această întreprindere a lui Ipsilanti s'a făcut cu voia și ajutorul Curții Rușești, nu voi putea nici odată merge împreună cu dânsul.»*

Această politică fu urmată și mai departe. La 12 Aprilie, Pașa de Giurgiu eră rugat să trimeată un cercetător pentru a se încredința de adevărul spuselor sale că e ascultător față de dregătorii împărătești: *«să vie un efendi de cei mai de aproape credincioși și supuși ai Înălțimii Sale, care să știe ori grecește sau românește, de va fi prin putință.»* Se văzură în tabăra lui de mai multe ori Turci dela serhaturi, dintre cari unii se făceau că vin pentru afaceri, dar de fapt adunau știri despre starea țării și rostul acestei oștiri de țărani. Tudor merse chiar până acolo, încât înștiință pe Caimacamii lui Callimachi, adăpostiți peste Dunăre, că se pot întoarce în toată voia, și la București, și la

Craiova, aducând chiar cu dânșii, pentru siguranța lor, și până la o sută de Turci.

Dar Turcii nu răspunseră; în Constantino-
pol ei se îndărătniciau să pună la un loc pe
Tudor și pe Ipsilanti, în serhaturile dunărene
ei spionau și pândiau, așteptând porunca de
năvălire răzbunătoare pe care Strogonov, pen-
tru interesele politicii rusești, se luptă din
răsputeri s'o oprească.

CARTEA III.

SCĂDEREA ȘI CĂDEREA LUI TUDOR.

CAP. I.

Sosirea lângă București a lui Ipsilanti.

Lupta cu Turcii n'o dorià nici Ipsilanti. El fusese bucuros că Rusia, tăgăduind ori-ce amestec și ori-ce bunăvoință pentru răscoala lui, îl îndemnà numai să se oprească, mângându-l că, prin mijlocirea ambasadorului ei la Constantinopol, Grecii ar puteà să-și arăte plângerile și dorințele, care s'ar puteà să și fie ascultate. Încă dela 14 Marte, el se declarase foarte mulțumit cu această mijlocire. Pentru aceea stătù el săptămâni întregi de zile în nemișcare la Ploiești, țiind în loc și pe Caravia, care, în fruntea înaintașilor, se așezase, înaintând pe supt munte, în tabără la Târgoviște.

Comandantul eteriștilor primì însã dela Strogonov un răspuns care-l făcù să dorească a cunoaște îndată și prin el însuși gândurile lui Tudor. In ziua de 27 Martie, către amiază, Constantin Duca, un Grec din Moldova, și Nicolae Ipsilanti, fratele generalisimului, se iviră cu cincizeci de călări în preajma Bucureștilor; alți 500 de eteriști veniră spre seară. Beizadea Alexandru eră, în acea zi la Vărăști în Ilfov, din jos de București, cu o mie de ostași și trei tunuri; abiã a doua zi sosì și dânsul numai cu un mic alaiu de însoțitori, și se așeză în tabăra grecească dela Colentina, unde eră casa de țară a Banului Grigore Ghica, pe atunci fugar în Brașov. Neliniștea cuprinse pe Bucureștenii strânși între două oști. Boierii înțeleseră că a sosit clipa cea grea în care trebuie să facă alegerea hotărîtoare. Din partea lui, Tudor se feriã să dea ochi cu Ipsilanti; el se temeã chiar pentru siguranța lui, dacã ar mai rămâneã în București. Deci, încă din ziua de 29, el ieși din casele Băleanului, unde ședeã acum, și se duse între pandurii săi, la mănăstirea Cotroceni.

In oraș se făcuse, încă dela 23 Martie, sub

o. rotirea lui Sava și cu îngăduirea lui Tudor, sfințirea steagurilor Eteriei, și un mare alaiu de copii din școli străbătù stradele. Incă înainte de sfârșitul lunii se întorseseră, apoi, după pofta lui Ipsilanti, acei boieri bătrâni cari lucraseră totdeauna cu Pinis și erau în sufletele lor părtinitori ai Eteriei: Dinicu Golescu, Rizu, Manolachi Florescu și alții, pe când, cu o zi înainte de sosirea acestora, Banii Brâncoveanu, Ghica, Văcărescu și mulți alți boieri pârau Guvernului austriac și pe Ipsilanti și pe Tudor și cereau să li se ajute țara nenorocită de amândouă răscoalele prădalnice. Duca veni chiar dela Colentina în București, și-și făcù cvartirul în casa bogatului Vistier Filip Lenș.

A fost Tudor la Ipsilanti, precum credem că a fost Sava? I-a spus el că drumurile lor, cari s'au întâlnit până atunci, trebuie să se despartă de acuma? Că, deși creștine și ortodoxe amândouă, Țara-Românească e a Românilor, iar a Grecilor Grecia? Udritzki, dela care avem cele mai bune știri, nu spune nimic despre o astfel de vizită, și după mărturiile interesate ale Grecilor, după vechile a-

mintiri șterse ale pandurilor nu ne putem lua Tudor se feriă să nu arăte că e una cu Grecii ; de aceia plecase la Cotroceni, îndată după venirea lor. Și, chiar în ziua sosirii lui Ipsilanti, un nou, *arz* de supunere plecă din mâinile lui către Impăratul din Țarigrad. Tudor trebuia să știe și prigonirile, uciderile Grecilor în Capitala turcească și toată trezirea pătimașă a Turcilor, care se petrecea sub ochii lui Strogonov, fără ca acesta să se amestece, așa cum erau deprinși de mult să se amestece pentru creștini diplomații Rusiei. Zvonul de intrarea în țară a Turcilor din Giurgiu, Silistra, Brăila se în-tăria pe fiecare zi, și nu eră deci atunci vremea de înfrățire cu beizadeaua Ipsilanti.

Venind la București, «comandirul» Grecilor aveă și scopul de a strânge ceva bani. El ceru boierilor, cari-l vizitară precum vizitaseră cu puțin mai înainte pe Tudor, să-l împrumute cu numai puțin decât 2.000.000 de lei. Cereă atâta, ca să capete ceva. Silind și ei pe alții să scoată pungile, eteriștii căpătară 100.000 de lei dela preoți, iar dela Evreii Bucureștilor 20.000 alții.

Tot odată beizadeaua întrebuiță tot prestigiul numelui său, al uniformei pe care o purtă, căci se zicea și acum, deși șters din cadrele armatei Țarului, general rus, el întrebuiță toate legăturile sale de familie — căci știm că mamă-sa, Doamna lui Constantin Ipsilanti, eră o Văcărească — pentru ca să înstrăineze pe boieri de acel boierinaș, de acel ciocoiu răzvrătit care, puindu-se cu de-a sila în fruntea lor, își luase apucături de Domn. Ipsilanti vedeă bine acuma ce scopuri urmărește pandurul plătit cu câteva luni înainte din Casa Eteriei. El căută deci să-i sfarme toate legăturile statornicite cu multă greutate, pentru a-i întefi apoi la răscoală ostașii și a-l prinde la urmă, a-l nimici fără nici o primejdie și nici-o încordare.

Ajutători întru aceasta eră să aibă destui. Toată clica lui Pinis trebuia să-l ajute cu credință. Dintre boierii pe cari Tudor îi aflase în București, destui își plecaseră capul numai ca să nu-l taie sabia. Bulgarii, Sârbii din oastea lui Tudor țineau mai bucuros cu Grecii decât cu acești țărani români, cari se închinau Turcilor; «gospodarii» Machedonschi, Pro-

dan, Alexandru erau doar din tinerețele lor deprinși cu acest singur meșteșug, vânătoarea de păgâni. În sfârșit, Ipsilanti, care lăsă așa de largi frâiele jefuitorilor din oastea lui, putea să lege prieteșug trădător cu aceia din căpitanii lui Tudor, cari înțelesese numai că se începe un mare războiu de dobândă, o haiducie mai cu vârf decât toate cele ce se văzuseră până atunci și cari trebuiau să înțeleagă acum că sub această căpetenie nu se încapă altă pradă decât aceea luată, cu jertfirea vieții, de la dușmanii.

La 1-iu Aprilie zvonurile despre o trecere a oștilor împărătești dela Dunăre se întăriră într'un chip așa de îngrijitor, încât Ipsilanti, care nu voia să se bată decât atunci când orice altă nădejde i-ar fi stinsă, părăsi tabăra dela Colentina și se îndreptă spre Târgoviște, unde, fără zăbavă, salahorii începură a săpa șanțuri și a întări vechile sfărămături de ziduri din vremea lui Sinan și a lui Mihai Viteazul. El chemă pe boieri să vie cu dânsul.

CAP. II.

Tudor și boierimea câștigată
de Ipsilanti.

Pribegii întorși dela Brașov lucraseră așa de bine, încât în aceeași zi de 1-iu Aprilie chiar un alt *ars* se trimese către Poartă, cuprinzând înștiințarea că toate cele spuse până atunci nu trebuie ținute în seamă, căci Cărmuirea din Martie s'a supus numai puterii, precum sunt siliți, și acum încă, ei să se supuie. La 2 Aprilie eră gata de plecare și Mitropolitul, care încărcase și moaștele Sf. Dimitrie, și episcopul de Buzău, și o mulțime de boieri. Dar Tudor nu le dădă voie să pornească, stricându-i toate socotelele și nimicindu-i sprijinul cel nou ce abia căpătase cu multă trudă față de Turci. Dacă Băleanu, cu ginerii săi, Nicolae Văcărescu și Herescu, se pută strecură, Mitropolitul fu înconjurat de o ceată de Bucureșteni, cari-l siliră să se întoarcă înapoi. El se înduplecă atunci să rămâie, dar își arată dorința ca Tudor să facă și el ca Ipsilanti și să nu puie pe nimeni în primejdie prin șederea lui fără rost la Cotroceni,

La toate aceste preschimbări și uneltiri, Sava, sigur de Arnăuții lui, nu se amestecă, așteptându-și ceasul unei răsplătiri pe care n'o bănuia așa de grozavă cum s'a dovedit pe urmă.

Dar deocamdată, Tudor nu voiă să plece, nădăjduind încă într'o bună înțelegere cu Turcii, cari ar cruța o țară așa de încercată de jaful unor oști ce îngrămădiseră de atâta timp dorința de răzbunare. La 6 Aprilie, el puse, cu îngăduința lui Sava, o sută de panduri la Mihai-Vodă, la 7 el așază altă ceată în grădina, încunjurată de ziduri tari, a Logofătului Belu, pe drumul Giurgiului. Mai târziu și Mitropolia, biserica Antim primiră străji de panduri. Și la Cotroceni lucrau salahorii neobosit pentru săparea de șanțuri, care trebuiau să asigure pe Bucureșteni și să-i împiedice de a se împrăști. Sava rămase numai cu moșia Radului-Vodă și cu puternica mănăstire a Văcăreștilor. Străji fură trimise la vadurile Argeșului și Sabarului, pe unde trebuiau să vie năvălitorii. Pe câmpul Cotrocenilor se vedeau zilnic pandurii mișcându-se în deprinderea «muștrului» rusesc și tunării se obișnuiau a

țintî cu cele șapte tunuri mărunte pe cari pusesese mâna oastea țerănească.

În sfârșit, în ziua de 9 Aprilie sosî la Goștinari, în Vlașca, un anume Căminarul Alecu, trimis de Caimacamii lui Scarlat-Vodă pentru a vedeà *oficial* care sunt cererile țării. La 11, el văzù pe Tudor, și acesta-l trimise la Mitropolitul și la boieri cu un frumos alaiu de 400 de panduri. Încă odată, el voia să se ceară un comisar turcesc pentru a se cercetă toate încălcările și suferințele, cari fuseseră îndreptățire a mișcării lui. *Pentru întâiași dată el cereà să nu mai fie Domni greci.* Boierii însă, cari nu mai erau acuma în aceeași stare de suflet ca în Martie, se împotriviră la început, apoi ei se plâneră încă odată că li se face silă, și la urmă iscăliră cu iscălituri care nu mai puteau aveà nici-un preț.

Neînțelegerea sămănată de Ipsilanti între Tudor și între boierii legați cu jurământ de dânsul se înălțase acuma așa de sus, încât erà văzută pentru oricine. Iarăși se pregăteau de fugă în spre orașele stăpânite de eteriști, Târgoviștea și Câmpulungul Mitropolitul

Filipescu-Vulpe, Nenciulescu, Slătineanu. Atunci Tudor fu silit să strămute pe acești fruntași ai Cărmuirii în casa dela Belvedere a Goleștilor și să-i roage a nu căută să mai iasă de acolo, căci se vor lovì de puștile străjerilor săi. Și, în adevăr, când la 27 Aprilie, Sava, luând 170 de oameni cu dânsul, pornì spre silita locuință de cinste a Mitropolitului, acesta căpătă înștiințare că se vor întrebuița cele mai aspre măsuri față de oaspeții lui Tudor, dacă Sava va încercà numai să pătrundă cu mai mult decât cinci oameni. Sava află aceasta la timp și se retrase.

CAP. III.

Ultime frământări.

Paștile, cari căzură în acel an la 10 Aprilie, trecură în liniște, și cu acest prilej de sărbătoare și Tudor și Ipsilanti împrăștiară proclamații nouă.

Căpetenia Grecilor făgăduia lucruri mari: constituție, libertate a țăranului, toate lucruri pe care el, prin legăturile sale, ar fi în stare

să le aducă la împlinire. În același timp, el puneă însă un bir greu, cerând zece lei de fiecare lude (unitate de contribuție), și un cal pentru oastea sa, pe de-asupra.

Cât despre Tudor, el amintiă și acuma că nu e decât un credincios al Impăratului, care s'a ridicat pentru a-i apăra de suferință raiaua nenorocită.

Silințele de împăcare între cele două căpetenii de oștiri fură puține și slabe. O solie a lui Machedonschi dela Tudor la Ipsilanti nu putea să aibă nici o urmare. Dar acest Bulgar din Macedonia lucră și astfel la planul de ucidere sau măcar de înlăturare pe altă cale a lui Tudor țăranul, care călcase jurământul său de eterist și se înțelegea acuma cu Turcii. Peste câtvă timp, Iamandî, unul din căpitaniii greci ai acestuia, treceă fățiș în tabăra libertății grecești. Ipsilanti asigură însă pe Tudor că el nu caută să se amestece în lucrurile țării, ci vrea numai să i se trimeată hrana de nevoie.

Ruperea ori-cărei legătură de prietenie eră acuma desăvârșită. Ipsilanti scrisese la 10 Aprilie, îndreptându-se în același timp către Tudor

și către Cărmuirea ce se păstră pe lângă dânsul. Răspunsul vine dela Tudor singur, și el e de toată lămurirea. Țara n'a făgăduit nimic, și nu i se poate face nici-o muștrare pentru așa-numitele călcări de făgăduială. Omenia și plăcerea de a îndatori, ce s'a văzut din partea lui și până acuma, vor urmă totuși și mai departe. Dar jafurile, jignirile ce fac Grecii nestăpâniți, nu se mai pot răbdă: «ele au ajuns la culme». Nici o îndreptățire nu se mai poate aduce pentru asemenea purtări. «Ce pot aveà laolaltă, în adevăr, Dacii și Elenii? Ce parte au să aștepte Dacii din buna stare viitoare a Elinilor? Țara noastră eră slobodă și liniștită supt ocrotirea unui Impărat bun și se bucură din bielșug de privilegiile sale.»

Și acum ce au făcut Grecii, cari ar fi trebuit să aibă măcar recunoștință și să nu aducă într'o așa stare de ticăloșie o țară primitoare, pe unde asiguraseră că vor numai să treacă? Zilnic «se cer lucruri cu neputință dela un popor sărac.» Deci Ipsilanti e rugat cu hotărîre să împrăștie negura care a încunjurat

până acum vorbele și faptele sale și să arate, dacă sunt, scrisorile Țarului pe cari le tot pomenește. Iar dacă voește să arate că nu încearcă să încalce asupra drepturilor Ocârmuirii, să-și cheme ispravnicii greci ce a trimis pentru strângerea birurilor nouă (14 Aprilie).

Puțin mai târziu, Sava, care voiă să plece la vestea că Turcii au ajuns până la satul Belciugatul, ca dușmani, fu oprit în loc de Tudor. Vameșii greci dela Căineni fură scoși prin scrisorile lui. Solomon, care se ridică spre munte, căci se așteptă trecerea Caimacamului cu Turcii, primi porunca să nu îngăduie pe eteriști a intra în mănăstiri, păstrând astfel toată Oltenia pentru tovarășul său de luptă. Ca să fie cu totul sigur de ostașii săi, Tudor desfăcù, în sfârșit, pe străini, în număr de 600, și-i puse de pază la Mitropolie, supt Machedonschi și Prodan. Sava fu lăsat în voie să-și plimbe zadarnic steagul alb cu Răstignirea pe stradele Bucureștilor, dar șase sute de panduri se adăuseră la tabăra dela Cotroceni, și Vlădica Ilarion însuși fu pus să slujească o ultimă liturghie de mulțumită pentru aceasta. Alți 600 de țărani, oaste curată românească,

se aşteptau în curând din părţile oltene, izvo-
rul luptătorilor pentru binele românesc.

Nu se poate zice că Tudor a căzut orbeşte în prăpastie. El a înţeles şi slăbiciunea sa faţă de Turci, şi încercătura în care trebuia să se zbată faţă de eterişti, şi puţinul temeiu ce trebuia pus pe boieri. A făcut tot ce se putea face de un om necunoscut, fără mijloace, fără adevăraţi sfătuitori şi fără sprijinitori trainici. S'a căznit din răspuţeri să-şi strângă legăturile. Şi, deşi era un îndrăzneţ, el n'a fost un nerăbdător, un pripit, ci până la capăt a judecat toate cu multă cuminenie rece, cu multă înţelepciune de om matur, deprins şi cu binele şi cu răul în viaţă. A chibzuit, a socotit, a potrivit, — nu fără izbândă de multe ori. A dovedit că ştie să cântărească oamenii şi lucrurile, că prevede primejdia şi se poate feri, că nu calcă decât unde e sigur că va întâlni pământ statornic. Fără a se lăuda şi a minţi, ca duşmanii săi, el s'a păstrat multă vreme teafăr, nevătămat, sigur pe el şi oastea sa, de o potrivă. Dar o

putere mai mare decât voința lui îl târă spre peire.

La jumătatea lui Maiu, cu toate protestările repetite ale lui Strogonov, care voia să scape într'un chip sau în altul pe Ipsilanti, Turcii din Silistra, cei din Giurgiu trecură apa de hoi tar. Pașa Silistrei era comandantul lor suprem. Nu li se vorbise în porunca de trecere decât de o răscoală ce trebuia zdrobită, răscoala lui Ipsilanti. Toate silințele lui Tudor fusese zădarnice. Turcii nu-l cunoșteau, nu-l recunoșteau, nu voiau să știe de dânsul, să-i răspundă, să-i propuie nimic. În Țara-Românească, pământul împăratului, nu puteau fi decât robi și dușmani.

CAP. IV.

Retragerea, prinderea și moartea Tudor.

La 15 Maiu, Tudor pleacă din București, fără să dea nici o înștiințare, lăsând la Cotroceni un singur călugăr stăpân pe rămășițele taberei. Cu două zile înainte, el ceruse boieri-

Ior dela Belvedere numai să iscălească o protestare către congresul cel mare pentru pacea Europei strâns la Laybach. Firește că erà o formalitate dela care nu se puteà așteptà nimic folositor. Ce erau să facă stăpânitorii dela Laybach unui biet popor nenorocit, pe care-l năvăliau și-l prădau din două părți creștinii și păgânii și a cărui ridicare armată fusese lipsită de ajutorul neapărat al boierimii?! Sava se dăduse și el în lături, așezându-și Arnăuții la mănăstirile din marginea Bucureștilor, Mărcuța și Plumbuita. Orașul se pustiise acum cu totul. Toată boierimea luase drumul Brașovului. Vornicul Manu, care erà Spătarul de atunci, adecă păzitorul bunei rândueli, închise porțile Mitropoliei, de unde fugise păstorul pentru a nu se mai întoarce nici-odată în locul de cinste de unde nu știuse călăuzi, nici cârmui în clipa cea mare, care hotărî despre toate. Nu mai erà acum nimeni care să poată vorbi cu oamenii împărătești. Peste câteva ceasuri, o ceată de 1.000 de Turci intră în București, venind de pe drumul Giurgiului.

Ce puteà face Tudor? Un singur lucru,

afară de închinare, care ar fi fost o jertfă a vieții. Să se întoarcă în Oltenia sa, unde Caimacumul, care se opoșise la Calafat, nu por-nise încă spre Craiova. Să aștepte supt arme în cuprinsul celor cinci județe unde stătea Solomon cu o oaste bună, unde mănăstirile, foarte bine pregătite, erau ale lui.

Drumul spre Slatina nu-l putea lua. În câteva zile Turcii erau slobozi să se răspândească asupra șesului întreg, și el nu se învoia cu nici-un preț să se lupte cu dânșii. Trebuî să se urce deci la munte, să caute, pe la Găiești și Pit-ești, alt vad al Oltului.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

În cale, el era să întâmpine însă, neapărat, pe eteriști. Cu dânșii nu voia să se unească nici cu un chip: el n'avea de ce să caute a împărtăși peirea lor apropiată. La dușmănie se putea aștepta, și de sigur că înaintea plecării el va fi luat măsurile ce i se păreau îndestulătoare pentru a se asigura de credința străinilor, a «gospodarilor» Machedonschi și Prodan. Era hotărît să lupte cu acei cari ar voi să-i taie calea.

Se spune că Iordachi, care alcătuiă aripa stângă a oștii eteriste, îndreptată cu fața spre

Dunăre, ar fi vestit pe Tudor încă înainte de popasul Găieștilor, că nu-l va lăsa să treacă spre Pitești. Se puse la cale atunci o întâlnire a celor doi căpitani, și Iordachi văzând că oastea pandurilor întrece cu mult pe Arnăuții săi, căută să se îndreptățească. Tudor înaintă atunci până la Golești, la capătul muncèlelor.

El ținea ca ai lui să fie curați de învinuirea de jefuitori, care stârnià ură împotriva Grecilor lui Ipsilanti. Erà însă foarte greu a se împiedecà dela prădăciuni și alte neorândueli o astfel de oștire a întâmplării, în care venise oricine cu apucăturile și cu păcatele sale. Asprimea lui Tudor, care mergeà până la osânda cu moartea, erà socotită ca o nedreptate și o dovadă de inimă rea. Dela început chiar, el erà mai mult temut decât iubit de ai săi, cari fusese mânați în tabăra lui de o suferință veche, ce nu se mai puteà îndurà, și nu atâta de farmecul pe care l-ar fi răspândit în juru-i omul tăcut și întunecat, cu aspra căutătură pătrunzătoare și gura arare ori desclețată.

Nu-l iubiau mai ales căpitanii, cari voiau măcar, acum când lucrurile se încurcaseră așa

de mult, să se întoarcă pe la casele lor cu o răsplată a muncii de până atunci. Tudor vede bine că acești oameni nu țin la dânsul, și el știa că începătorii dezbinării sunt cei doi Bulgari, «gospodarii». Dar nu cutezà să puie mâna pe dânșii și; în necazul lui, în frământarea de suflet ce-l chinuia, el spânzură pe un fruntaș al pandurilor, Urdăreanu. Apoi se culcă în foisorul din curtea Goleștilor și adormi de cel din urmă somn de om slobod, care-i erà îngăduit de soartă.

La 21, a doua zi, Iordachi veni din Pitești, sub cuvânt că vrea să-l vadă iarăși pe fratele Tudor. Căpitanii erau de față, și, într'o anume clipă, Arnăutul ceru acestora pe «Domnul» lor cel crud, care trebuie dus la beizadeà, să răspundă pentru morțile de om ce poruncise. Mulțimea stătù uimită în calea lui Tudor, care plecă sub pază, între trădători și sub ochii lui Iordachi. E o veșnică pată pentru oastea lui, că nimeni nu se ridică spre împotrivire, ci doar câte unul, văzând sfărâmată puterea strașnică ce-l stăpânise, va fi lăcrimat în taină. În tîia noapte o petrecù prinsul, care-și socotià viața încheiată, în Pitești; apoi o ceată de

mavrofori, de eteriști în mundire negre, îl luară în mijlocul lor, pe o căruță de poștă, și-l duseră la Câmpulung. La Târgoviște, ținta dureroasei călătorii, el intră în fiare, cu piciorarele legate sub burta calului.

L-au judecat? El nu era om să răspundă. L-au osândit? Ce preț putea să aibă osânda dela astfel de judecători! A fost omorât noaptea în marginea orașului, supt geana dealului de pe care priveghează mănăstirea Dealului, cu rămășițele pământești ale lui Mihai-Viteazul. Călâi i-au fost trei «ostași», cari nu stătuseră nici o dată în fața dușmanului, «patrioții» greci din Rusia: Orfano, Cavaleropulo și Garnovschi. Il ciocârtiră cu iataganele la ceasurile de noapte, când fac isprăvi tâlharii, în spre ziua de 27 Maiu 1821, în marginea Târgoviștei. Acești creștini cari luptau sub steaguri sfințite pentru liberarea celor ce cred în Hristos, zvârliră într'o fântână trupul spintecat, care nu s'a învrednicit niciodată de îngropare. Țăranul acesta făcuse într'adevăr un mare păcat: voise ca în țara lui să aibă parte

de fericire și de putere săracii neamului românesc.

* * *

Peste câteva săptămâni (7 Iunie) Grecii cari țineau după ei, sub comanda lui Prodan și Machedonschi, sfărâmurile oștirii pandurilor, fură sfărâmați de Turci la Drăgășanii Vâlcei. Alexandru Ipsilanti fugi în Ardeal, și suferi mulți ani închisoarea în cetatea dela Muncaciu, a Maramureșului. A ieșit neom de acolo, și a perit în curând.

Iar, puțin timp după aceea, (7 August), Sava se prăvăleă mort de gloanțe turcești, în Curtea Bucureștilor, unde fusese ispitit prin trădare.

Și poate că auzind de această răsplată, vreunul din pandurii cari blestemaseră fapta de vânzare a căpitanilor lor, se va fi gândit la vorba scrisă de Tudor la început acelor cari voiau să-i mănânce capul: «*De va fi Dumnezeu viu, va vedea și va judecă*».

NOTĂ.

Istoria lui Tudor a scris-o C. D. Aricescu (*Istoria revoluțiunii române dela 1821*; Craiova, 1874). Unele știri nouă se adăugă în V. A. Urechiă (*Istoria Românilor*, XIII; București 1901). Dacă am scris aceste pagini, m'a îndemnat marele număr de lămuriri necunoscute ce se află în corespondența consulului, Agentului austriac din București, precum și descoperirea unui șir de scrisori negustorești, mai ales din Oltenia, pentru anul 1821. Am ținut să scot la iveală și unele legături fără care nu se poate înțelege fapta lui Tudor și să statornicesc anumite judecăți cu privire la oameni și la împrejurări. Pentru povestiile vechi, întrebuițate la Aricescu, cu multă luare aminte și o încredere oarbă, nu m'am coborît din nou la izvor.

CUPRINSUL :

	<u>Pag.</u>
Prefața	3

CARTEA I.

Inceputurile lui Tudor.

CAP. I. Părinții și satul	9
CAP. II. Tudor ostaș la Ruși.	17

CARTEA II-a.

«Domnul Tudor»

CAP. I. Izbucnirea răscoalei.	31
CAP. II. Cărmuirea față de răscoala lui Tudor	45
CAP. III. Tudor spre București.	59
CAP. IV. Tudor și boierimea bucureșteană.	65
CAP. V. Înțelegerea cu boierii	76

CARTEA III.

Scăderea și căderea lui Tudor.

CAP. I. Sosirea lângă București a lui Ipsilanti	88
CAP. II. Tudor și boierimea câștigată de Ipsilanti	94
CAP. III. Ultime frământări	97
CAP. IV. Retragerea, prinderea și moartea lui Tudor.	102
Notă	109
